

Monitor Intermezzo en MC Kwadraat

Ontwikkeling en schoolloopbaan
(hoog)begaafde leerlingen

Eerste meting

Mariska Roelofs
Rita Kennis
Joyce Gubbels

Projectnummer: 2019.964

© 2020 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Achtergrond	1
1.2	Onderzoeksvragen en opzet van de monitor	2
1.3	Onderzoeksactiviteiten	4
1.4	Onderzoeksverantwoording	6
1.5	Leeswijzer	7
	Deel 1 – Intermezzo	9
2	Aanpak en organisatie Intermezzo	11
2.1	Aanmelding en toelating	11
2.2	Doel en aanpak	13
2.3	'Werkzame bestanddelen'	15
2.4	Samenwerking met hulpverlening	17
3	Instroom en bereik doelgroep	19
3.1	Instroom Intermezzo	19
3.2	Ondersteuningsbehoefte leerlingen Intermezzo	20
3.3	Conclusie	24
4	Schoolloopbanen van de leerlingen	27
4.1	Ontwikkeling gedurende periode op Intermezzo	27
4.1.1	Intern rendement	27
4.1.2	Doorgemaakte ontwikkeling volgens leerlingen zelf	27
4.2	Doorgaande schoolloopbaan	29
4.3	Conclusie	32
	Deel 2 – MC Kwadraat	33
5	Aanpak en organisatie MC Kwadraat	35
5.1	Aanmelding en toelating	35
5.2	Doel en aanpak	37
5.3	'Werkzame bestanddelen'	39
5.4	Samenwerking met hulpverlening	39
6	Instroom en bereik doelgroep MC Kwadraat	41
6.1	Instroom MC Kwadraat	41
6.2	Ondersteuningsbehoefte leerlingen MC Kwadraat	43
6.3	Conclusie	48
7	Schoolloopbanen van de leerlingen van MC Kwadraat	49
7.1	Ontwikkeling gedurende periode op MC Kwadraat	49
7.1.1	Intern rendement	49
7.1.2	Doorgemaakte ontwikkeling volgens betrokkenen	49
7.2	Doorgaande schoolloopbaan	50
7.3	Conclusie	51
8	Samenvattende conclusies	53
	Bijlage – Overzicht geïnterviewde/geraadpleegde personen	57

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Om samenwerkingsverbanden en scholen te stimuleren een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in te richten, heeft het ministerie van OCW binnen de OCW-subsidieregeling (*Hoogbegaafde leerlingen in primair en voortgezet onderwijs*) middelen beschikbaar gesteld aan samenwerkingsverbanden primair en voortgezet onderwijs. Het Samenwerkingsverband vo-vso Nijmegen en omstreken¹ heeft een aanvraag ingediend in het kader van deze subsidieregeling. In de (toegekende) aanvraag wordt aangesloten bij een drie sporen beleid, waar het Samenwerkingsverband al langer op inzet:

- Komen tot een versterkte basisondersteuning door middel van het vergroten van de kennis over (hoog)begaafdheid (deelproject 1).

Vanuit wetenschappelijk onderzoek bestaat er (nog) geen eenduidige definitie van hoogbegaafdheid. Vaak worden kinderen met een IQ van 130 of hoger 'hoogbegaafd' genoemd. In de literatuur gaat het inmiddels om meer dan enkel het cognitieve vermogen van een kind. Verschillende onderzoeken wijzen op drie factoren, die zich in samenhang voordoen en waartussen interactie is. Kinderen zijn hoogbegaafd als zij:

- *een bovengemiddelde intelligentie hebben en sneller op een hoger cognitief niveau kunnen presteren;*
- *een hoog niveau van taakgerichtheid hebben en het vermogen tot structureren. Deze kinderen zijn meer en diepgaand gemotiveerd om aan taken te werken en zich verder te ontwikkelen, kunnen dat ook en vertonen doorzettingsvermogen;*
- *over een hoog niveau van creativiteit beschikken. Zij zijn in staat om op een originele en vindingrijke wijze oplossingen voor problemen te bedenken.*

Er wordt vanuit gegaan dat hoogbegaafdheid enerzijds een gevolg is van aangeboren bekwaamheden of potenties en anderzijds een opbrengst van interactie met de omgeving (verworven, geleerde en gestimuleerde capaciteiten of vaardigheden). Aangeboren bekwaamheden/potenties moeten de kans krijgen zich te ontwikkelen en gestimuleerd worden (bron: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek).

- **Preventie:** Vanuit de visie dat vroegtijdig interveniëren uitval in een later stadium kan voorkomen, zet het Samenwerkingsverband in op een preventief ondersteuningsaanbod gericht op (jonge) begaafde leerlingen die didactisch klaar zijn op de basisschool, maar voor wie de overstap naar het voortgezet onderwijs nog een brug te ver is: Intermezzo.

Intermezzo, gestart vanaf schooljaar 2016-2017 op het Stedelijk Gymnasium Nijmegen, is een tussenjaar voor leerlingen die klaar zijn met de basisschool, maar nog niet klaar zijn voor de middelbare school. Intermezzo kent jaarlijks een vaste groep van circa 36 instromers. Het gaat om leerlingen die qua intelligentie het vwo aankunnen, maar die nog over onvoldoende metacognitieve vaardigheden beschikken of er emotioneel nog niet aan toe zijn om de overstap naar het voortgezet onderwijs op

¹ In het vervolg van de rapportage wordt het Samenwerkingsverband vo-vso Nijmegen e.o. kortweg aangeduid met het Samenwerkingsverband.

een goede manier te maken. De doelgroep van Intermezzo bestaat uit kinderen van wie de inschatting is dat hun verwachte aansluitingsproblemen met name gerelateerd zijn aan hun (hoog)begaafdheid en niet aan een andere oorzaak (zoals bijvoorbeeld een stoornis in het autistisch spectrum). Intermezzo richt zich op het 'rijp' maken van deze kinderen voor de middelbare school.

In deelproject 2 zet het Samenwerkingsverband in op de kennisdeling van de in deze voorziening opgedane kennis en vaardigheden, zowel binnen het Stedelijk Gymnasium Nijmegen (de initiatiefnemer en uitvoerder van Intermezzo) als op landelijk niveau tussen vergelijkbare voorzieningen.

- Komen tot een dekkend aanbod aan onderwijsvoorzieningen: In juli 2017 is een oproep gedaan aan de scholen voor het ontwikkelen van een passend onderwijsaanbod voor de groep 'dubbel bijzondere leerlingen'. Naar aanleiding hiervan is binnen het Montessori College gestart met MC Kwadraat.

MC Kwadraat, gestart in augustus 2018, is een voorziening voor (hoog)begaafde leerlingen met een zware ondersteuningsbehoefte. Op MC Kwadraat kunnen (op dit moment) 20 leerlingen terecht. Het traject richt zich op de didactische en sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling en heeft als doel het behalen van een startkwalificatie. Bij MC Kwadraat volgen de leerlingen een gepersonaliseerd traject in een kleinschalige setting en worden zij individueel begeleid door coaches. Het programma, doel en duur van het traject zijn maatwerk, per leerling verschillend en kunnen gaandeweg het traject veranderen.

In de subsidieaanvraag van het Samenwerkingsverband wordt aandacht besteed aan de wijze waarop het Samenwerkingsverband dit arrangement de komende jaren wil bestendigen en laten uitgroeien tot een leeromgeving, waarbinnen de leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen (deelproject 3).

Op verzoek van het bestuur van Samenwerkingsverband vo-vso Nijmegen en omstreken heeft KBA Nijmegen voor de projecten Intermezzo en MC Kwadraat een monitor opgezet, waarbinnen de leerlingen longitudinaal gevolgd worden in hun ontwikkeling en schoolloopbaan. In deze rapportage wordt verslag gedaan van de eerste meting van de monitor.

1.2 Onderzoeksvragen en opzet van de monitor

Met de monitor wil het Samenwerkingsverband meer zicht krijgen op hoe het de leerlingen van Intermezzo en MC Kwadraat vergaat in hun onderwijs carrière, ook na de plaatsing binnen de arrangementen. Welke vaardigheden zijn goed tot ontwikkeling gekomen en welke aandachtspunten liggen er voor verdere ontwikkeling? Waar volgden de leerlingen, voor de plaatsing in het arrangement, onderwijs en wat zijn succesfactoren en valkuilen bij het komen tot een doorgaande ontwikkelingslijn? Het Samenwerkingsverband wil de resultaten van de monitor gebruiken om jaarlijks de voortgang te evalueren en daar waar nodig de interventies bij te stellen.

De monitor richt zicht op het verkrijgen van inzicht in:

1. De instroom en het bereik van de doelgroep;
2. De ontwikkeling (cognitief en sociaal-emotioneel) van de leerling (gedurende de periode op Intermezzo en MC Kwadraat);
3. De doorgaande schoolloopbaan (situatie na uitstroom);
4. De 'werkzame' bestanddelen van de projecten (succesfactoren en valkuilen);
5. De bijdrage van de projecten aan het inrichten van een dekkend aanbod.

1. Instroom en bereik doelgroep

De instroom van Intermezzo en MC Kwadraat wordt in beeld gebracht. Gekeken wordt onder andere naar het aantal leerlingen dat instroomt, het moment van instroom, kenmerken van de leerlingen, (school van) herkomst, ondersteuningsvraag/-behoefte. Vragen die centraal staan zijn:

- Waar volgden de leerlingen, voor de plaatsing in het arrangement, onderwijs?
- Welke factoren/kenmerken 'maken' dat de leerling een 'Intermezzo-leerling' dan wel een 'MC Kwadraat-leerling' is (kind-, omgevingsfactoren, belemmerende/bevorderende factoren)?
- Welke factoren/kenmerken waren doorslaggevend voor de aanmelding van leerlingen bij Intermezzo dan wel MC Kwadraat?
- Welke criteria worden gehanteerd voor 'toelating' tot Intermezzo en MC Kwadraat?
- Is Intermezzo dan wel MC Kwadraat een passende plek voor de ingestroomde leerlingen (relatie ondersteuningsvraag leerlingen en doelstellingen arrangement)?

2. Ontwikkeling leerling

Gekeken wordt naar de ontwikkeling van de ingestroomde leerlingen gedurende hun periode op Intermezzo en MC Kwadraat. Het betreft de mate waarin op Intermezzo en MC Kwadraat tegemoet is gekomen aan de ondersteuningsvraag/-behoefte van de leerling. We brengen de ondersteuningsvragen van de leerlingen bij instroom in de arrangementen in kaart (startsituatie) en kijken bij uitstroom (eindsituatie) naar de mate waarin toegevoegde waarde wordt behaald in termen van persoons- en talentontwikkeling, ontwikkeling van vaardigheden, probleemvermindering en/of gedragsverbetering (indien van toepassing). Welke doelen en/of verwachtingen waren er bij instroom en in welke mate is het gelukt doelen te bereiken en/of verwachtingen te realiseren? Door een vergelijking te maken tussen de situatie bij instroom en de situatie bij uitstroom kan de ontwikkeling van de leerling in beeld gebracht worden.

3. Doorgaande schoolloopbaan

De uitstroom van Intermezzo en MC Kwadraat wordt in beeld gebracht, maar ook het succes in het vervolg van de schoolloopbaan van uitgestroomde leerlingen. Gekeken wordt naar het aantal leerlingen dat uitstroomt, de verblijfsduur, de uitstroombestemming, (eventueel) behaalde diploma's. De resultaten die worden behaald in termen van uitstroombestemming, diploma, startkwalificatie noemen we het extern rendement. Centrale vragen zijn:

- Wat is het externe rendement van Intermezzo en MC Kwadraat?
- Hoe vergaat het de leerlingen van Intermezzo en MC Kwadraat in hun onderwijs carrière na uitstroom?

Intermezzo kent een vrijwel vanzelfsprekende uitstroom/doorstroom naar regulier onderwijs. Bij MC Kwadraat is, vanwege de moeilijke doelgroep, uitstroom (naar regulier onderwijs) niet vanzelfsprekend. In de monitor wordt ook gekeken welke condities nodig zijn om terugstroom, vanuit MC Kwadraat, naar regulier onderwijs mogelijk te maken.

4. 'Werkzame' bestanddelen projecten (succesfactoren en valkuilen)

Om het rendement van Intermezzo en MC Kwadraat te kunnen relateren aan de ingezette interventies wordt (de ontwikkeling van) de aanpak binnen de arrangementen in beeld gebracht. Centrale vragen die in dit kader onder andere aan de orde komen, zijn:

- Door welke aanpak worden de arrangementen gekenmerkt (wat doen ze precies)?
- Wat zijn de werkzame bestanddelen van Intermezzo en MC Kwadraat?
- Wat maakt het verschil (ten opzichte van de ondersteuning in regulier onderwijs)?
- Onder welke condities werkt een bepaalde aanpak (succesfactoren, wat is belangrijk, wat werkt, maar ook wat werkt in situatie A wel en in situatie B niet)? Wat maakt dat een bepaalde aanpak niet werkt (valkuilen)?
- Welke ontwikkeling vindt plaats in de aanpak?

Hierbij wordt tevens nader ingezoomd op de samenwerking met hulpverlening en in hoeverre dit een voorwaarde is om resultaat te behalen met een leerling. Deze vraag speelt met name bij MC Kwadraat. Gekeken wordt bij hoeveel/welke leerlingen samenwerking met hulpverlening aan de orde is, welke hulpverlenende partners betrokken zijn bij de schoolsituatie en in hoeverre samenwerking met hulpverlening een voorwaardelijke conditie is voor resultaat.

5. Bijdrage projecten aan dekkend aanbod

Het Samenwerkingsverband is verantwoordelijk voor het hebben van een dekkend aanbod voor alle leerlingen in de regio en dus ook voor (hoog)begaafde leerlingen. Geconstateerd werd dat er binnen het Samenwerkingsverband geen passende onderwijsplek aanwezig was voor (hoog)begaafde leerlingen die naast hun ondersteuningsbehoeften voortkomend uit de (hoog)begaafdheid ook ondersteuningsbehoeften hebben op het gebied van het sociaal en emotioneel functioneren, al dan niet op grond van een gedragsdiagnose. Ofwel er was sprake van een hiaat in het dekkend aanbod voor deze dubbel bijzondere leerlingen (een deel van deze leerlingen was 'thuiszitter'). Om dit gat te dichten is per schooljaar 2018-2019 gestart met MC Kwadraat: een onderwijsaanbod voor de groep dubbel bijzondere leerlingen. Intermezzo is al in het schooljaar 2016-2017 gestart. Intermezzo en MC Kwadraat moeten, samen met de versterkte basisondersteuning op het gebied van (hoog)begaafdheid in het reguliere onderwijs, een keten aan voorzieningen vormen waarmee een dekkend aanbod voor (hoog)begaafde leerlingen in de regio wordt gerealiseerd. In de monitor is aandacht voor de volgende vragen: Is met de start van MC Kwadraat het gat in het dekkend aanbod gedicht en hebben thuiszitters binnen deze doelgroep een aanbod gekregen? In hoeverre is de doelstelling om een keten aan dekkende voorzieningen voor (hoog)begaafde leerlingen te realiseren, behaald?

1.3 Onderzoeksactiviteiten

Elk jaar wordt een meting uitgevoerd waarin gegevens worden verzameld over (leerlingen van) Intermezzo en MC Kwadraat van het afgelopen schooljaar. De meting vindt jaarlijks plaats na de teldatum van 1 oktober. De eerste meting, waar in onderhavige rapportage verslag van wordt gedaan, heeft betrekking op schooljaar 2018-2019/2019-2020. Er is dossieronderzoek uitgevoerd bij leerlingen van MC Kwadraat die in 2018-2019 of 2019-2020 zijn ingestroomd (en nog niet zijn uitgestroomd) en bij leerlingen van Intermezzo die in 2019-2020 zijn gestart. Bij Intermezzo zijn tevens gegevens verzameld over leerlingen die in schooljaar 2016-2017 (start Intermezzo), 2017-2018 en 2018-2019 deelnamen, maar bij leerlingen van deze cohorten is geen dossieronderzoek uitgevoerd.

Een meting bestaat uit de volgende onderzoeksactiviteiten:

- Voorbereiding
- Opvragen en verwerken instroom- en uitstroomgegevens
- Dossieronderzoek
- Interviews met betrokkenen
- Vragenlijst/interviews leerlingen
- Analyse en rapportage

In de *voorbereidingsfase* wordt met de opdrachtgever en contactpersonen van Intermezzo/MC Kwadraat gesproken over ontwikkelingen in de arrangementen en over de invulling van de monitor (als dat nodig/wenselijk is kunnen bepaalde onderdelen van de monitor worden aangescherpt en/of aangepast).

Bij Intermezzo en MC Kwadraat zijn de *instroom- en uitstroomgegevens* (onderwijsgegevens en kenmerken leerlingen) opgevraagd. Om de voorgaande schoolloopbaan in kaart te brengen en om de jongeren na vertrek bij Intermezzo en MC Kwadraat in hun schoolloopbaan te kunnen blijven volgen is, naast de eigen gegevens van Intermezzo en MC Kwadraat, ook gebruik gemaakt van de BRON-gegevens van DUO. De BRON-gegevens zijn opgevraagd via de gemeente Nijmegen (jaarlijks vanaf 1 oktober beschikbaar). Het betreft de gegevens die de gemeente in het kader van de RMC-regeling van DUO ontvangt. Daarmee is het mogelijk individuele jongeren te volgen.

Met het *dossieronderzoek* bij in- en uitstromende leerlingen van Intermezzo/MC Kwadraat is ingezoomd op een drietal aspecten:

- Analyse ondersteuningsvragen-/behoefte van de leerlingen. Deze analyse is gemaakt voor alle leerlingen die zijn ingestroomd. Bekeken is of de doelstellingen van het arrangement overeenkomen met de behoefte van leerlingen en of het arrangement de meest passende plek is voor de ingestroomde leerlingen.
- Analyse van de mate waarin de gestelde doelen voor de leerlingen zijn behaald en/of verwachtingen zijn uitgekomen. Deze analyse is voor alle uitstromers gemaakt. Eerst is gekeken welke doelen zijn gesteld en/of welke verwachtingen er waren, vervolgens ook in hoeverre die doelen zijn behaald en/of verwachtingen zijn uitgekomen. Door de situatie bij instroom te vergelijken met de situatie bij uitstroom kan de ontwikkeling van de leerling zichtbaar worden gemaakt.
- Analyse van de betrokkenheid en resultaten van de inzet van hulpverlening (bij de schoolsituatie). Deze analyse is voor alle uitstromers gemaakt. Gekeken is naar de betrokkenheid (welke partners, bij hoeveel leerlingen betrokken) en rol van hulpverlenende partijen en naar de resultaten van deze betrokkenheid.

In *interviews met betrokkenen van Intermezzo en MC Kwadraat* is gesproken over instroom en bereik van de doelgroep, de ontwikkeling van de leerlingen, de doorgaande schoolloopbaan, de 'werkzame' bestanddelen van Intermezzo/MC Kwadraat en de bijdrage van de projecten aan het inrichten van een dekkend aanbod in de regio. De bijlage biedt een overzicht van de gesproken personen.

Tot slot is door middel van een vragenlijst onder en interviews met leerlingen van Intermezzo en MC Kwadraat² gevraagd naar onder andere de bestanddelen die volgens de leerlingen maken dat het programma een succes is, het verschil ten opzichte van de ondersteuning in regulier onderwijs en de impact van het programma op de eigen ontwikkeling van de leerlingen.

1.4 Onderzoeksverantwoording

De gegevens waarop de informatie in de hoofdstukken 3, 4, 6 en 7 is gebaseerd (informatie over de ondersteuningsbehoefte en de schoolloopbaan voor instroom en na uitstroom), zijn verzameld door (1) ontvangen gegevens over de ingestroomde leerlingen per jaar en (2) de uitvoering van dossieronderzoek.

Gegevens ingestroomde leerlingen

Van Intermezzo en MC Kwadraat zijn geanonimiseerde gegevens ontvangen over de instroom en de uitstroom van leerlingen per schooljaar. Dat betekent dat voor Intermezzo leerlinggegevens beschikbaar zijn vanaf het schooljaar 2016-2017 en voor MC Kwadraat vanaf 2018-2019. Het gaat om onderwijsgegevens (zoals instroomdatum, voorgaande school, leeftijd) en voor de uitgestroomde leerlingen ook uitstroomgegevens (zoals uitstroombestemming, uitstroomdatum, etc.). Op basis van een uniek koppelnummer zijn deze data gekoppeld aan gegevens over de schoolloopbaan van jongeren, afkomstig van DUO (zogenaamde BRON-gegevens, van leerlingen die woonachtig zijn in de RMC-regio Arnhem/Nijmegen). Daarmee is het mogelijk de leerlingen te volgen nadat zij zijn uitgestroomd én kan ook de onderwijssituatie vóór instroom in Intermezzo en MC Kwadraat in kaart worden gebracht.

Laatstgenoemde BRON-gegevens zijn alleen beschikbaar voor leerlingen jonger dan 23 jaar en woonachtig in de RMC-regio Arnhem/Nijmegen. Voor leerlingen die ouder zijn dan 23 jaar (in deze monitor (nog) niet het geval) en/of woonachtig zijn buiten deze regio ontbreken deze gegevens. Dat betekent dat niet van alle uitstromers van Intermezzo en MC Kwadraat het succes in de verdere (school)loopbaan in beeld is:

- Van circa 20 procent van alle uitstromers van Intermezzo is het succes in de verdere (school)loopbaan niet in beeld (5 van de 32 in 2016-2017, 6 van de 35 in 2017-2018, 9 van de 36 in 2018-2019); dat betekent dat van circa 80 procent van de leerlingen de vervolgloopbaan wel bekend is.
- Van twee van de vier uitstromers van MC Kwadraat is het succes in de verdere (school)loopbaan niet in beeld.

Dossieronderzoek

Het is belangrijk dat Intermezzo en MC Kwadraat de juiste groep leerlingen bereiken, zoals zij die zelf hebben omschreven. Om die reden is dossieronderzoek uitgevoerd om een beeld te vormen van de problematiek en ondersteuningsbehoefte van de leerlingen in beide voorzieningen. Dat is gedaan voor alle Intermezzo-leerlingen die in 2019-2020 zijn ingestroomd en voor alle nog niet uitgestroomde leerlingen van MC Kwadraat sinds 2018-2019. Van deze leerlingen is het leerlingdossier bekeken.

2 Vanwege de lage respons op de vragenlijst onder leerlingen van MC Kwadraat zijn de uitkomsten niet meegenomen in deze rapportage.

In het dossieronderzoek is gekeken naar verschillende gebieden waarop leerlingen problemen kunnen ervaren. Dit zijn deels onderwijsgerelateerde problemen: op het gebied van niveau, van leerhouding en leervaardigheden en van loopbaan- of studiekeuze en deels aan de persoon of omgeving verbonden problematiek: op het vlak van gedrag, in de thuissituatie, lichamelijke problemen of eventueel aanwezige verslavingsproblematiek of financiële problemen. Op basis van het dossieronderzoek is ook iets te zeggen over de stapeling van problemen, zowel binnen een gebied (bv. meerdere problemen in de leervaardigheden) als op meerdere gebieden gelijktijdig.

In deze eerste meting rapporteren we over de ingestroomde leerlingen tot en met het schooljaar 2019-2020. Waar mogelijk en relevant wordt daarbij het onderscheid gemaakt per schooljaar van instroom.

1.5 Leeswijzer

Het rapport bestaat uit twee delen. Deel 1 richt zich op de uitkomsten van de monitor van Intermezzo en deel 2 op de uitkomsten van de monitor van MC Kwadraat. De opbouw van de hoofdstukken is in beide delen hetzelfde. Het eerste hoofdstuk gaat in op de aanpak en organisatie van het arrangement. Het tweede hoofdstuk richt zich op de instroom en het bereik van de doelgroep. In het derde hoofdstuk staan de schoolloopbanen van de leerlingen centraal. Diezelfde opbouw wordt ook in deel 2 gebruikt voor MC Kwadraat. De rapportage sluit in hoofdstuk 8 af met de belangrijkste onderzoeksuitkomsten en conclusies over de toegevoegde waarde van Intermezzo en MC Kwadraat.

Deel 1 – Intermezzo

2 Aanpak en organisatie Intermezzo

Intermezzo, gestart vanaf schooljaar 2016-2017 op het Stedelijk Gymnasium Nijmegen, is een tussenjaar voor leerlingen die klaar zijn met de basisschool, maar nog niet klaar zijn voor de middelbare school. Het gaat om leerlingen die qua intelligentie het vwo aankunnen, maar die nog over onvoldoende metacognitieve vaardigheden beschikken of er emotioneel nog niet aan toe zijn om de overstap naar het middelbaar onderwijs op een goede manier te maken. De doelgroep van Intermezzo bestaat uit kinderen van wie de inschatting is dat hun verwachte aansluitingsproblemen met name gerelateerd zijn aan hun meer- en hoogbegaafdheid en niet aan een andere oorzaak (zoals bijvoorbeeld een stoornis in het autistisch spectrum). Intermezzo richt zich op het 'rijp' maken van deze kinderen voor de middelbare school.

2.1 Aanmelding en toelating

De gesproken betrokkenen geven aan dat Intermezzo een zeer uitgebreid en ook tijdrovend toelatingsproces kent. Een toelatingscommissie buigt zich over de intake en toelating.

Het proces start als ouders een intakeformulier invullen voor Intermezzo (soms op het aanbod gewezen door de basisschool). Het komt ook voor dat de basisschool eerst het contact met Intermezzo zoekt om te overleggen of Intermezzo een passend traject zou kunnen zijn.

Nadat het intakeformulier is ingevuld, wordt door betrokkenen van Intermezzo relevante documentatie opgevraagd. De documentatie die wordt opgevraagd is divers: het gaat om toets- en testgegevens, psychologische rapporten, verslagen van 'pluswerk' dat een leerling gevolgd heeft, etc. Vanuit Intermezzo is er altijd minimaal één keer telefonisch contact met de basisschool. Soms vaker en soms wordt de basisschool ook bezocht (voor een overleg met leerkracht en intern begeleider). In specifieke gevallen observeert ook de zorgcoördinator van het Stedelijk Gymnasium de leerling op de basisschool.

Vervolgens vindt een intakegesprek plaats met de ouders. De leerling is daar niet bij. Aangezien ongeveer de helft van de intakes niet leidt tot een feitelijke plaatsing wil men het kind beschermen: niet het gevoel geven 'te moeten presteren' om voor plaatsing in aanmerking te komen en teleurstelling voorkomen. Daarnaast blijken kinderen vaak sociaal-wenselijke antwoorden te geven en een ander beeld van zichzelf te laten zien.

Door de uitgebreide intake komt volgens betrokkenen de ondersteuningsbehoefte van de leerling goed in beeld. Men benoemt hierbij wel enkele kanttekeningen:

- Intermezzo is afhankelijk van de informatie die de ouders en basisschool geven. Betrokkenen geven aan soms het idee te krijgen dat informatie wordt afgezwakt, bijvoorbeeld de mate waarin de leerling een ondersteuningsbehoefte heeft als gevolg van ADHD;
- De kenmerken van de ondersteuningsbehoefte zijn vooraf duidelijk. Echter, de mate waarin en de manier waarop het naar voren komt, wordt pas duidelijk als er binnen Intermezzo een beroep op de vaardigheden van de leerlingen wordt gedaan.

Criteria voor toelating

Er zijn geen harde criteria waaraan een leerling moet voldoen om toegelaten te worden tot Intermezzo. Er is niet één enkel kenmerk dat bepaalt dat een kind een Intermezzo-leerling is, het gaat om een optelsom van factoren (kenmerken kunnen in wisselende combinaties en in meer of mindere mate van toepassing zijn). De toelatingscommissie kijkt naar vijf domeinen:

- De leerling heeft aantoonbare vwo-potentie. Dat kan blijken uit verschillende gegevens (vwo-advies, informatie leerlingvolgsysteem, testgegevens, versnelling in primair onderwijs, hoogbegaafdenonderwijs gevolgd, extra onderwijsactiviteiten buiten de school). Een vwo-advies is een manier om vwo-potentie aan te tonen, maar *geen voorwaarde* om toegelaten te worden (vwo-potentie kan ook op andere manieren aangetoond worden);
- Er zijn duidelijke aanwijzingen dat het leren op de basisschool niet of onvoldoende aansluit bij de begaafdheid van de leerling (op basis van verhaal van ouders, school, observaties, rapportages);
- Er zijn duidelijke aanwijzingen dat de emotionele ontwikkeling overeenkomstig de leeftijd is, wat gezien de grote intellectuele capaciteiten bij de leerling tot stress/frustratie kan leiden en door de omgeving als jong gedrag bestempeld kan worden. De ontwikkeling van het intellect en andere gebieden verloopt dan niet synchroon;
- De basisschoolstof is grotendeels doorlopen maar er zijn nog hiaten bij de kernvakken, die ontstaan zijn door het overslaan van klassen of niet(-passend) aangeboden vormen van instructie;
- Andere meer algemene kenmerken, zoals met tegenzin naar school gaan, lichamelijke klachten, moeite met veranderingen, afwijkend gedrag, gepest worden, weerbaarheid, etc. (bron: Toelatingscriteria Intermezzo).

De toelatingscommissie maakt gebruik van een systeem, waarin elk lid van de toelatingscommissie op een aantal thema's/vlakken door middel van kleuren (rood-oranje-groen) aangeeft in hoeverre de aangemelde leerling op dat betreffende vlak past binnen de doelgroep van Intermezzo. Dit overzicht vormt een leidraad voor het overleg binnen de toelatingscommissie (maar is geen 'harde' selectietoets).

Toelating en afwijzing

De gesproken betrokkenen geven aan dat jaarlijks 70-80 intakegesprekken worden gevoerd met ouders. Dit leidt vervolgens tot circa 50 aanmeldingen. Daarvan worden 36 leerlingen toegelaten. Het verschil tussen intakes en aanmeldingen is voor het grootste deel verklaarbaar doordat Intermezzo geen passende plek is voor het kind: de leerling kan op de basisschool blijven of direct naar het voortgezet onderwijs, behoort niet tot de doelgroep (problemen komen bijvoorbeeld voort uit autisme in plaats van primair uit de begaafdheid) of het vwo-niveau is niet duidelijk. Ook voor de keuze om leerlingen (die wel zijn aangemeld) niet aan te nemen, zijn duidelijke redenen:

- De leerling kan nog voldoende leren op het basisonderwijs (hiaten zijn bijvoorbeeld te groot, het basisonderwijs kan nog doelen stellen). Waar nodig krijgt de basisschool handelingsadviezen om de leerling te kunnen ondersteunen. Een optie kan ook zijn dat een andere basisschool de leerling passend kan ondersteunen;
- De problematiek/ondersteuningsbehoefte van de leerling komt niet primair voort uit de hoge(re) intelligentie.

Bij een klein aantal toegelaten leerlingen (circa vier per jaar) blijft er bij de toelatingscommissie twijfel bestaan of Intermezzo een passende plek is. Bij deze 'twijfelgevallen' wordt door het team ook achteraf (na instroom) besproken of Intermezzo wel echt een passende plek is gebleken.

Volgens de betrokkenen komen niet alle potentiële Intermezzo-leerlingen bij Intermezzo in beeld (enkel 'het topje van de ijsberg'). Dat heeft deels te maken met (on)bekendheid met het aanbod, maar ook met het feit dat een eventuele keuze voor Intermezzo een grote stap is voor de leerling, dat ouders sceptisch zijn en dat niet alle basisscholen positief tegenover Intermezzo staan. Er

zijn ook ouders die Intermezzo niet goed durven aan te kaarten bij de basisschool en scholen/leerkrachten die Intermezzo als een aanval/kritiek op hun functioneren ervaren.

Succesfactoren, knelpunten en verbeterpunten in de toelating

Betrokken geven aan dat het goed lukt om de juiste leerlingen te selecteren; leerlingen bij wie de ondersteuningsbehoefte primair voortkomt uit de (hoog)begaafdheid. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat in de selectie van aanmeldingen nog meer getoetst (kritischer gekeken) zou kunnen worden op de mogelijkheden die het primair onderwijs nog heeft om een leerling te ondersteunen. De oplossingen die basisscholen zoeken voor het kind vragen vaak te veel van de zelfstandigheid van het kind.³ Tegelijkertijd zijn de mogelijkheden van het basisonderwijs ook heel moeilijk vast te stellen. Aangegeven wordt dat de gesproken betrokkenen zich bij circa 10-25 procent van de leerlingen achteraf afvragen in hoeverre Intermezzo echt de best passende plek was en of het basisonderwijs echt niet zelf meer had kunnen doen. Dat betekent niet dat Intermezzo bij deze leerlingen geen meerwaarde heeft gehad, maar wel dat wellicht alternatieven ook passend geweest hadden kunnen zijn.

Een knelpunt dat door betrokkenen wordt genoemd, is de tijd die het toelatingsproces kost. Dat heeft deels te maken met het grote aantal intakegesprekken (70-80) dat wordt gevoerd in relatie tot het aantal beschikbare plekken (36). Men heeft getracht de informatievoorziening te verbeteren, met behulp van het toelatingsdocument op de website, maar toch blijven veel ouders hun kind herkennen in de toelatingscriteria (ook als het kind niet tot de doelgroep behoort). De zoektocht van ouders naar een passende plek voor hun kind is volgens de betrokkenen zo groot, dat ouders (toch) aanmelden.

2.2 Doel en aanpak

Leerlingen volgen op Intermezzo verschillende vakken: bekende vakken Nederlands, Engels, Wiskunde en bijzondere vakken Mens en maatschappij, Esperanto, Oude talen en verhalen, Creatief met computers, Science, drama, beeldende vorming, muziek en lichamelijke opvoeding. De vakken hebben geen overlap met de stof die op het voortgezet onderwijs wordt aangeboden, zodat de leerlingen niet vooruit gaan lopen op de vo-stof.

Naast klassikale uren (de vakken) zijn er ook module-uren, waarin leerlingen zich verder kunnen ontwikkelen in bepaalde vaardigheden. In de eerste periode kunnen leerlingen zelf kiezen voor welke module zij zich inschrijven, in de periodes daarna wordt dat steeds meer voor de leerling gekozen op basis van zijn ontwikkelpunten. Het aanbod binnen deze module-uren wordt aangepast op de leerlingen die in het betreffende schooljaar op Intermezzo zitten.

3 Er wordt ook benoemd dat het voor leerkrachten in het basisonderwijs ook heel moeilijk is om het kind passend te ondersteunen. De klassengrootte, het moeten differentiëren tussen alle niveaus, de aandacht die uitgaat naar de onderpresteerders. Hoogbegaafdheid komt wel steeds meer op de kaart te staan (aanwezigheid van plusklassen, hoogbegaafdheidsbegeleiding), maar verschilt wel sterk per school.

Intermezzo richt zich op drie collectief geformuleerde doelen, die vertaald worden naar de individuele situatie van het kind.

- Het wegwerken van eventuele hiaten op het gebied van taal en rekenen.
Nederlands en Wiskunde volgen leerlingen om eventuele hiaten weg te werken (doel is niveau 2F halen, omdat dit het instroomniveau van de brugklas vwo is) of, als er geen hiaten zijn, het niveau constant te houden ('het wakker houden van deze vaardigheden').
Het niveau van leerlingen op de vakken Nederlands en Wiskunde loopt sterk uiteen. Als gevolg daarvan wordt binnen deze vakken ook sterk gedifferentieerd. Leerlingen met (grote) achterstanden krijgen les op niveau 1F, andere leerlingen op 2F. Daartoe worden leerlingen eerst getoetst op hun niveau (op verschillende domeinen binnen het vak). Leerlingen die juist heel ver voorlopen krijgen extra stof die niet overlapt met de stof die zij op het voortgezet onderwijs krijgen (bijvoorbeeld vakgebieden binnen de Wiskunde, die geen onderdeel vormen van het curriculum op het voortgezet onderwijs). Vanwege de grote niveaoverschillen is bij Wiskunde sprake van duo-bezetting in één klas.
- Ontwikkeling op het gebied van executieve en metacognitieve leervaardigheden, zodat leerlingen in de brugklas van het voortgezet onderwijs kunnen aansluiten op het daar gevraagde niveau.
De 'bijzondere' vakken zijn vooral bedoeld om executieve en metacognitieve vaardigheden te ontwikkelen (vak/inhoud als middel). Leerlingen moeten 'leren leren'. Elk vak wordt daarvoor met een ander doel aangeboden. Bijvoorbeeld bij het vak Esperanto: leerlingen leren de manieren, waarop je een vreemde taal aanleert. Of creatief met computers: leerlingen leren gestructureerd te denken. Het is de bedoeling dat leerlingen tegen hun grenzen aanlopen omdat de meesten dat nooit hebben ervaren op de basisschool.
- Ontplooiing van de leerling in de sociale interactie met de omgeving. Zicht krijgen op de eigen talenten en kwaliteiten, groei van het zelfvertrouwen, omgaan met teleurstelling, grotere weerbaarheid en meer zelfvertrouwen krijgen.
Leerlingen ervaren en herkennen dat er 'meer mensen zoals zij' zijn en voeren hierover ook het gesprek (psycho-educatieve gesprekken).

Opgemerkt wordt dat de uitvoering van de aanpak niet is gebonden aan strakke regels of protocollen. Medewerkers hebben de ruimte om het onderwijs vorm te geven zoals nodig en goed geacht wordt. Mentoren geven naar eigen inzicht invulling aan hun rol (bijvoorbeeld in de mate waarin en manier waarop ouders betrokken worden). Docenten kunnen doen wat past bij henzelf en wat aansluit bij het thema dat behandeld wordt. Dat gebeurt echter wel in overleg en er zijn wel voorschriften en kaders (een rapport bijvoorbeeld bevat geen cijfers).

Mentoraat

Er wordt gewerkt met twee groepen van elk 18 leerlingen. Elke groep heeft twee mentoren (dubbelmentoraat). De mentoruren zijn in principe ook dubbel bezet. Dit is volgens de gesproken betrokkenen nodig om de rol van persoonlijk mentor goed uit te kunnen oefenen. De leerling krijgt hierdoor ook nog zo veel mogelijk het gevoel van het hebben van één meester/juf, zoals op de basisschool. In de mentoruren komen zaken aan de orde als bejegening van klasgenoten, leren plannen/omgaan met agenda, aanpakken van proefwerkweek, etc.

Team

Het team van Intermezzo bestaat uit circa 16 mensen. Op één na geven alle docenten ook les aan de andere (reguliere) klassen van het Stedelijk Gymnasium. Een aantal docenten geeft les in beide Intermezzo-klassen, een aantal slechts aan één van beide klassen.

Naast de docenten is een orthopedagoog/zorgcoördinator (van het Stedelijk Gymnasium) betrokken. Zij is betrokken bij de aanname van Intermezzo-leerlingen. Zij verzorgt bij voorkeur de intake van die leerlingen bij wie nog iets anders dan meer- en hoogbegaafdheid speelt. Ook is ze lid van de toelatingscommissie en leest, net als de andere leden, alle dossiers en brengt hierover advies uit. In de loop van het jaar zijn er verschillende overlegmomenten tussen de orthopedagoog en de mentoren, is zij beschikbaar voor vragen van docenten en heeft zij een adviserende rol. Bij een beperkt aantal leerlingen is de orthopedagoog direct bij de begeleiding betrokken en/of zet zij bijvoorbeeld een begeleider passend onderwijs in, omdat de reguliere begeleiding binnen Intermezzo niet voldoende was. Opgemerkt wordt echter dat Intermezzo in principe een *groepsvoorziening* is. Leerlingen die tot de doelgroep behoren, zouden genoeg moeten hebben aan het programma en de begeleiding door mentoren en vakdocenten.

Ontwikkelingen in de aanpak

Sinds de start van Intermezzo hebben er reeds verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden:

- In het eerste jaar Intermezzo was sprake van één grote groep (32 leerlingen), die alleen bij bepaalde vakken werd gesplitst in twee kleinere groepen (per vak in een andere samenstelling). Eén grote groep gaf veel onrust en daarom wordt vanaf jaar twee gewerkt in twee geschieden, kleinere groepen van ieder 18 leerlingen. Deze klassen worden pas gevormd na één gezamenlijke introductie, om tot een evenwichtige klassensamenstelling en 'veilige' groepen te komen;
- In het eerste jaar van Intermezzo bleek dat leerlingen niet direct in 'de goede stand' stonden om tot 'leren leren' te komen (executieve functies) en aan hun sociaal-emotionele vaardigheden te werken. Nu is in de eerste periode meer aandacht voor veilige hechting;
- Er is meer aandacht gekomen voor studievoordigheden (agenda en planning);
- Er is in de jaren geschoven in de begeleidingsuren en de vakken, maar ook in groepsbegeleiding en individuele begeleiding.
- In de beginperiode van Intermezzo was er een aparte ontwikkelgroep en een aparte mentorengroep. Die bleken te veel langs elkaar heen te werken. Nu focussen de mentoren ook op de ontwikkeling van Intermezzo.
- Sinds dit schooljaar is er 8-10 keer per jaar een teamoverleg met een groot deel van het team, waarin zowel individuele leerlingen worden besproken als meer thematisch (niet casusgebonden) wordt gesproken over Intermezzo.

Er worden volgens de gesproken betrokkenen geen grote knelpunten ervaren die in grote haast op- of aangepakt moeten worden. Wel zijn er thema's die geleidelijk aan veranderen en waar doorlopend over wordt gesproken, zoals de inrichting van het mentoraat.

2.3 'Werkzame bestanddelen'

Het belangrijkste onderdeel in de aanpak van Intermezzo is, volgens de gesproken betrokkenen, dat er gekeken wordt naar en vanuit het individuele kind. De aanpak zorgt voor persoonlijke groei van de leerling. Een belangrijke factor is dat leerlingen deel uitmaken van een groep, waar ze bij horen; leerlingen merken dat ze niet de enige zijn die zo zijn als zij zelf, omdat ze om vergelijkbare

redenen bij Intermezzo terecht gekomen zijn. Leerlingen ervaren dat er positief wordt gereageerd op hun vragen, in plaats van afwijzend of 'lastig'.

Een ander belangrijke factor is volgens betrokkenen het doordachte en evenwichtige onderwijsaanbod; de afwisseling tussen denken en doen (zie vorige paragraaf). Het aanbod zorgt ervoor dat de leerlingen (meestal) hun behoefte tot leren hervinden. Dit beeld komt ook uit de gesprekken met de leerlingen naar voren. Zij noemen de variatie aan werkvormen en projecten (waaronder de modules) en de nieuwe stof als positief verschil ten opzichte van de basisschool.

Aangenomen mag worden dat ook het zorgvuldige toelatingsproces en het beeld dat men daarmee krijgt van de leerling en zijn/haar ondersteuningsbehoefte een belangrijke bijdrage levert aan het succes van de aanpak.

Betrokkenen noemen enkele voorwaardelijke condities waaronder de aanpak van Intermezzo werkt.

Onderwijsgebonden factoren, die maken dat de aanpak werkt:

- De kleine groepen waarin gewerkt wordt (een klas van 18 leerlingen, 9 leerlingen per mentor) maken een individuele aanpak mogelijk. In een klas van 30 leerlingen zou de huidige aanpak niet kunnen werken.
- Een relatief 'vrij' en flexibel programma, waarin weinig druk ligt op toetsing en examinering (behalve voor taal en rekenen voor de leerlingen met achterstanden).
- Organisatie en medewerkers moeten affiniteit hebben met en oog hebben voor wat er kan spelen bij meer- en hoogbegaafde leerlingen. Ze moeten geen vaststaand beeld hebben van de ontwikkeling van een kind op een bepaalde leeftijd, want dat kan op onderdelen ver voor en ver achter lopen.
- Docenten moeten affiniteit hebben met de jonge leeftijdsgroep (9-11 jaar).
- Er moet kennis zijn over hoogbegaafdheid en ruimte voor scholing en kennisuitwisseling op dit vlak. Hiervoor is aandacht vanuit het Samenwerkingsverband (organiseren ontmoeting met andere initiatieven/voorzieningen in de regio).
- Voorwaarden zitten niet in het leermateriaal. Leermateriaal is belangrijk (er moet uitdagend materiaal zijn, maar ook 'saai' materiaal), maar de blik/focus moet liggen op de ontwikkeling van de leerling.

In andere bewoordingen worden deze factoren ook bijna allemaal door de leerlingen zelf genoemd. Zij hebben het onder meer over kleine klassen en kleine groepjes, de uitgebreide 'introductietijd' (waarin leerlingen elkaar leerden kennen en konden wennen aan de school), geen cijfers maar feedback, docenten die de leerling 'snappen' en veel aandacht voor wat leerlingen willen en kunnen leren. Ten opzichte van de basisschool waarderen leerlingen onder meer dat docenten meer kennis van hun vak hebben en meer kunnen vertellen over de lesstof, de nieuwe lesstof en de variatie in werkvormen en de veel persoonlijkere benadering van de leerling.

Meer leerlinggebonden factoren hebben te maken met de ondersteuningsbehoefte van de leerling. De ondersteuningsbehoefte van de leerling moet voortkomen uit de meer- en hoogbegaafdheid. Daarnaast spelen andere aanwezige ondersteuningsbehoeften of stoornissen (bijvoorbeeld ADHD, autisme, dyslexie) mee in de mate waarin de aanpak binnen Intermezzo 'werkt' (dubbele bijzonderheden). Als deze andere ondersteuningsfactoren te dominant zijn, vormt dat voor Intermezzo een extra belemmering, omdat het op groepsniveau leidt tot (te) veel heterogeniteit.

2.4 Samenwerking met hulpverlening

Intermezzo wordt vanuit het Samenwerkingsverband ondersteund door een (vaste) begeleider passend onderwijs. Zij is te benaderen voor vragen over leerlingen, ze observeert leerlingen, geeft handelingsadviezen en biedt een aantal leerlingen individuele begeleiding. Over haar inzet is grote tevredenheid. Op individuele basis kunnen ook begeleiders of hulpverleners van buiten de school bij leerlingen betrokken zijn. Dit is verder uitgewerkt in hoofdstuk 3.

3 Instroom en bereik doelgroep

Tot de doelgroep van Intermezzo behoren kinderen van wie de inschatting is dat hun verwachte aansluitingsproblemen primair gerelateerd zijn aan hun intelligentie / meer- en hoogbegaafdheid en niet aan een andere oorzaak, zoals een stoornis in het autistisch spectrum. Bij veel leerlingen speelt naast de begaafdheid wel 'iets anders' mee (bijvoorbeeld een ontwikkelingsstoornis). In dit hoofdstuk kijken we in hoeverre Intermezzo de doelgroep bereikt en zo deze leerlingen een kans bieden om er tijdelijk onderwijs te volgen. De vraag die centraal staat is of Intermezzo voor de leerlingen een passende plek is gezien hun ondersteuningsvragen en -behoefes.

3.1 Instroom Intermezzo

Omvang van de instroom en kenmerken van de leerlingen

Intermezzo is een programma dat één schooljaar duurt. Alle leerlingen stromen aan de start van het schooljaar in en aan het einde van het schooljaar stromen zij in principe uit richting de brugklas in het voortgezet onderwijs. Elk jaar worden 35-37 leerlingen toegelaten, verdeeld over twee klassen. Alleen in het eerste jaar van Intermezzo bestond de groep uit 32 leerlingen in één klas.

Tabel 3.1 – Aantal en percentage nieuwe leerlingen (instroom) per jaar Intermezzo

	Cohort 2016-2017		Cohort 2017-2018		Cohort 2018-2019		Cohort 2019-2020	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Jongen	22	69	25	71	24	67	25	68
Meisje	10	31	10	29	12	33	23	32
Totaal nieuwe instroom	32	100	35	100	36	100	37	100

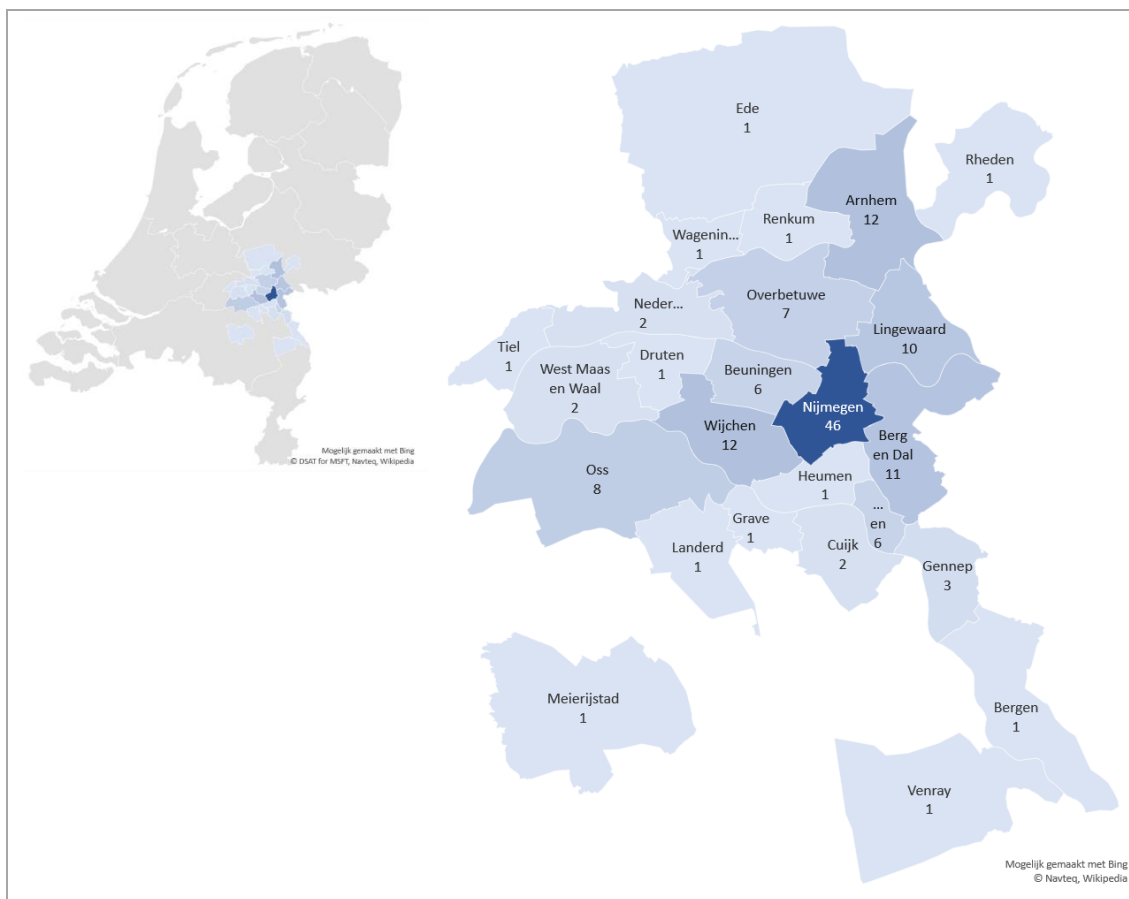
Ongeveer twee derde van alle leerlingen is jongen. Mogelijk heeft dit te maken met verschillende manieren waarop jongens en meisjes met (problemen van) hoogbegaafdheid omgaan. Uit een korte literatuurstudie komt naar voren dat hoogbegaafde meisjes zich sneller aanpassen aan de groep, terwijl hoogbegaafde jongens eerder onaangepast gedrag vertonen. Hierdoor zou bij jongens vaker dan bij meisjes *vastgesteld* worden dat ze hoogbegaafd zijn en wordt voor jongens vaker een passend onderwijsaanbod gezocht. Of dergelijke factoren ook een rol spelen bij de oververtegenwoordiging van jongens bij Intermezzo is in deze meting van de monitor niet nader onderzocht.

De gemiddelde leeftijd bij instroom is 10,6 jaar, maar de leeftijd varieert elk jaar van 9 tot 12 jaar. Alle leerlingen zijn afkomstig van een (basis)school in het primair onderwijs. Vrijwel altijd is dit een basisschool binnen het regulier onderwijs.

In totaal twee derde van de leerlingen is woonachtig binnen de grenzen van het Samenwerkingsverband. De meeste leerlingen zijn afkomstig uit Nijmegen (33%), maar er komen ook veel leerlingen uit de gemeente Wijchen en Berg en Dal (elk 8-9%). Een derde van de leerlingen is

afkomstig uit een gemeente buiten de grens van het Samenwerkingsverband, met name uit Lingewaard en Arnhem (ieder circa 7-9%). Onderstaand kaartje geeft een beeld van de woongemeenten waaruit de leerlingen van Intermezzo afkomstig zijn.

Figuur 3.1 – Voedingsgebied Intermezzo, instromers 2016-2017 tot en met 2019-2020 (N)

Voorgaande schoolloopbaan

Zoals eerder genoemd zijn veel leerlingen van Intermezzo nog erg jong op het moment van instroom. Dat komt omdat zij op jonge leeftijd al de leerstof van het primair onderwijs doorlopen hebben. Bij veel leerlingen is dat ook terug te zien in hun loopbaan binnen het basisonderwijs; 90 procent heeft één (76%) of zelfs meerdere klassen (14%) overgeslagen en 84 procent heeft binnen het basisonderwijs een vorm van plusonderwijs gekregen, zoals deelname in een plusklas of (bovenschoolse) ‘kangoeroegroep’/begaafdengroep. Een vijfde van de leerlingen is binnen het primair onderwijs van school gewisseld. De achtergrond van deze schoolwissel is niet bekend.

3.2 Ondersteuningsbehoefte leerlingen Intermezzo

Met behulp van dossieronderzoek is gekeken naar de ondersteuningsbehoefte van Intermezzo-leerlingen. Op verschillende gebieden is onderzocht of en welke problemen of ondersteuningsvragen leerlingen hebben op het moment van instroom bij Intermezzo. Hiermee kan een beeld

geschetst worden van de leerlingenpopulatie en de mate waarin hun ondersteuningsbehoefte aansluit bij wat er aan onderwijsaanbod en begeleiding geboden wordt / kan worden binnen Intermezzo. In de volgende alinea's wordt op een aantal onderscheiden categorieën de leerlingenpopulatie getypeerd.

Stoornissen

Bij veruit het grootste deel (84%) van de leerlingen binnen Intermezzo is geen sprake van (gediagnosticeerde) stoornissen. Bij leerlingen die wel gediagnosticeerd zijn met een stoornis is meestal sprake van dyslexie (11%). Bij een enkele leerling is sprake van autisme of van ADHD.

Ondersteuningsbehoefte

Door betrokkenen van Intermezzo is aangegeven dat de leerlingen binnen Intermezzo kinderen zijn van wie de inschatting is dat hun verwachte aansluitingsproblemen primair gerelateerd zijn aan hun intelligentie of meer- en hoogbegaafdheid en niet aan een andere oorzaak, zoals een stoornis in het autistisch spectrum. Bij veel leerlingen speelt naast de begaafdheid wel 'iets anders' mee (bv. een ontwikkelingsstoornis). Dit beeld komt ook terug in het uitgevoerde dossieronderzoek.

Als gevolg van de hoge intelligentie is er bij vrijwel alle leerlingen ook sprake van (een bepaalde mate van) gedragsproblematiek en van problemen met bepaalde leervaardigheden. Op andere leefgebieden, zoals in de thuissituatie of lichamelijk heeft slechts een beperkt deel van de leerlingen problemen of een ondersteuningsbehoefte.

Tabel 3.2 – Voorkomen van problematiek, instroom Intermezzo 2019-2020 (N = 37)

	Aantal	%
School/leergerelateerde problemen		
Problematiek in niveau	14	38
Problemen in leerhouding en -vaardigheden	34	92
Loopbaanproblematiek	-	-
Persoon/omgevingsgerelateerde problemen		
Gedragsproblematiek	36	97
Persoonlijke problematiek	14	38
- Thuissituatie	9	25
- Lichamelijk	7	19
- Verslaving	-	-
- Financiën	-	-

We bespreken hieronder de belangrijkste problemen en ondersteuningsbehoeften van leerlingen, per gebied.

Niveau

Zoals eerder aan de orde is gekomen zijn leerlingen die instromen bij Intermezzo vaak nog erg jong. Zij hebben al op vroege leeftijd de stof op de basisschool doorlopen. Toch heeft een deel van de leerlingen nog wel hiaten bij bepaalde (kern)vakken, die meestal zijn ontstaan doordat de leerling een of meerdere klassen heeft overgeslagen, of omdat de instructie niet (passend) is aangeboden. Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat dat bij bijna 40 procent van de

leerlingen het geval is. Het type achterstand is divers, maar leerachterstanden in spelling en inzichtelijk rekenen komen het meest voor. In het Intermezzo jaar wordt bij deze leerlingen ingezet op het wegwerken van deze hiaten. Het doel is om de leerlingen aan het einde van het schooljaar op niveau 2F te laten functioneren, dat is het instroomniveau van de brugklas havo/vwo.

Tabel 3.3 – Voorkomen van achterstanden in niveau, instroom Intermezzo 2019-2020 (N = 37)

	Aantal	% ⁴
Niveauproblematiek	14	38
- Leerachterstand technisch lezen	2	5
- Leerachterstand begrijpend lezen	3	8
- Leerachterstand spelling lezen	7	19
- Leerachterstand lezen (niet verder gespecificeerd)	3	8
- Leerachterstand (inzichtelijk) rekenen	6	16

* Leerachterstand is gedefinieerd als niveau < 2F / niet op instroomniveau vwo.

Ondersteuningsbehoefte bij leerhouding en leervaardigheden

Eén van de doelen van Intermezzo is om executieve en metacognitieve leervaardigheden van leerlingen verder te ontwikkelen, zodat leerlingen in de brugklas van het voortgezet onderwijs kunnen aansluiten op het daar gevraagde niveau. Het dossieronderzoek laat zien dat vrijwel alle leerlingen (92%) bepaalde leervaardigheden of een goede leerhouding nog onvoldoende bezitten. Meest voorkomend zijn problemen op het vlak van plannen (41%) en het houden van structuur (43%). In iets mindere mate is ook sprake van moeite met samenwerken (22%), weinig doorzettingsvermogen (22%) en motivatieproblemen (bijvoorbeeld omdat leerlingen snel verveeld zijn) (24%). Ook is bij een deel van de leerlingen (29%) sprake van onderpresteren. In onderstaande tabel zijn deze verschillende vaardigheden geclusterd tot een aantal hoofdcategorieën.

Tabel 3.4 – Voorkomen van problemen in leerhouding en -vaardigheden, instroom Intermezzo 2019-2020 (N = 37)

	Aantal	% ⁵
Leerhouding en -vaardigheden	34	92
- Leerhouding en -motivatie	9	24
- Taakinitiatie, planning, overzicht en timemanagement	26	70
- Organisatievaardigheden	19	51
- Cognitieve flexibiliteit	10	27
- Aandacht vasthouden	4	11
- Zelfinzicht en metacognitie	4	11
- Overige leervaardigheden (samenwerken, zelfstandigheid, doorzettingsvermogen, onderpresteren)	22	60

4 Leerlingen kunnen op meerdere gebieden achterstanden hebben.

5 De percentages tellen op tot meer dan 100%, omdat leerlingen op meerdere gebieden problemen kunnen hebben.

Buiten de kernvakken Nederlands en Wiskunde, heeft elk ander vak dat binnen Intermezzo wordt aangeboden een eigen doel in de ontwikkeling van bepaalde vaardigheden. Zo leren leerlingen binnen het vak Esperanto manieren waarop je een vreemde taal aanleert en leren ze binnen het vak Creatief met computers gestructureerd te denken.

Gedragsproblematiek

Leerlingen van Intermezzo lopen cognitief vaak erg voor (door de grote intellectuele capaciteiten), daardoor lopen intellect en emotionele ontwikkeling vaak niet-synchroon en bij een deel van de leerlingen leidt dat tot stress of frustratie. Dat kan door buitenstaanders als 'jong gedrag' bestempeld worden.

Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat er bij vrijwel alle leerlingen in meer of mindere mate sprake is van gedragsproblemen (97%).

Tabel 3.5 – Voorkomen van (meest voorkomende) problemen op het gebied van Gedrag, instroom Intermezzo 2019-2020 (N = 37)

	Aantal	% ⁶
Gedragsproblemen	36	97
Internaliserende gedragsproblemen	33	89
- Weinig zelfvertrouwen / niet weerbaar	19	51
- Moeite met vinden van aansluiting met leeftijdsgenoten / sociale acceptatie	13	35
- Problemen met sociale vaardigheden / sociale contacten	13	35
- Star of inflexibel	11	30
- Faalangst	10	27
- Eenzaam	9	24
- Emotionele instabiliteit / wisselend of onvoorspelbaar gedrag	9	24
Externaliserende gedragsproblemen	16	43
- Beperkt reflectievermogen / schuld buiten zichzelf leggen	6	16
- Snel boos / agressief	5	14
Overige gedragsproblemen	23	62
- Geen leeftijdsadequaat gedrag	16	43
- Verhoogd rechtvaardigheidsgevoel	13	35

Een deel van het ontwikkelde gedrag is het gevolg van het feit dat leerlingen op de basisschool vaak anders zijn behandeld dan andere leerlingen: zij hebben bijvoorbeeld heel veel alleen moeten werken ('op de gang'), mochten geen antwoorden meer geven in de klas, uitleg was niet voor hen bedoeld, etc. Vaak moeten zij (op)nieuw vaardigheden ontwikkelen, voorafgaand aan de doelen waar Intermezzo zich oorspronkelijk op richt. De oorspronkelijke doelen, aandacht voor executieve functies, komen pas in beeld als er weer basisvertrouwen is in de leerkracht/docent en in de klasgenoten.

6 De percentages tellen op tot meer dan 100%, omdat leerlingen meerdere gedragsproblemen kunnen hebben.

Persoonlijke problematiek

Bijna 40 procent van de Intermezzo-leerlingen heeft ook één of meerdere problemen in de persoonlijke situatie. Deels zijn dat leerlingen waar de thuissituatie een rol speelt (24%) en deels gaat het om leerlingen met lichamelijke klachten (19%), waaronder leerlingen met energetische problemen, zoals vermoeidheidsklachten, of een verstoord dag-nacht ritme.

Tabel 3.6 – Voorkomen van persoonlijke problematiek, instroom Intermezzo 2019-2020 (N = 37)

	Aantal	%
Persoonlijke problematiek	14	38
Problemen in de thuissituatie	9	24 ⁷
- Gescheiden ouders	4	11
- Gestorven ouder(s) / gezinsleden	3	8
- (Psychische) ziekte of handicap van gezinsleden	3	8
- Gezin / opvoeding biedt onvoldoende structuur	3	8
Lichamelijke problemen	7	19

Betrokken hulpverlening

Bij twee derde van de Intermezzo-leerlingen is één (43%) of meerdere (25%) hulpverlenende of begeleidende instanties betrokken (geweest). Vaak gaat het om ondersteuning bij de hoogbegaafdheid van de leerling (33%) of betrokkenheid van een psycholoog (25%). Andere vormen van hulp of begeleiding komen maar beperkt voor. Het is niet duidelijk in hoeverre de hulpverlenende instanties of begeleiders nog steeds bij de leerlingen betrokken zijn. In de gesprekken met betrokkenen van Intermezzo is aangegeven dat bij een minderheid van de leerlingen begeleiding van buiten de school betrokken is, naar schatting in totaal 5-6 leerlingen per jaar. Bij deze leerlingen is deze ondersteuning randvoorwaardelijk om naar school te kunnen gaan (bijvoorbeeld autismebegeleiding). Betrokkenen van Intermezzo overleggen regelmatig met de begeleiders en ouders van de betreffende leerlingen. De gesproken betrokkenen geven een voorbeeld van het type begeleiding dat voorkomt binnen Intermezzo: Bij een leerling met autismebegeleiding mocht de begeleider tijdens de proefwerken aanwezig zijn om de leerling met metacognitieve vragen te ondersteunen. Later mocht de betreffende leerling een kaart met dit type vragen bij de proefwerken gebruiken. Doel is dat deze kaart op termijn niet meer nodig is.

3.3 Conclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag centraal in hoeverre Intermezzo voor de leerlingen een passende plek is gezien hun ondersteuningsvragen en -behoeften. Op basis van het uitgevoerde dossieronderzoek is deze vraag positief te beantwoorden: leerlingen die in 2019-2020 op Intermezzo zitten vallen binnen de doelgroep waar Intermezzo zich op richt. Bij vrijwel alle leerlingen is er als gevolg van de hoge intelligentie ook sprake van (een bepaalde mate van) gedragsproblematiek en van problemen met bepaalde leervaardigheden. Op andere leefgebieden, zoals in de

7 De percentages tellen op tot meer dan het totaal, omdat leerlingen meerdere problemen in de thuissituatie kunnen hebben.

thuisituatie of lichamelijk heeft slechts een beperkt deel van de leerlingen problemen of een ondersteuningsbehoefte. Tegelijkertijd is de *potentiele* doelgroep – leerlingen die niet op Intermezzo zitten, maar voor wie het aanbod wel passend zou zijn – groter volgens betrokkenen. In het volgende hoofdstuk komt een ander element in de vraag naar een passende plek aan bod, namelijk de vraag of de leerlingen ook de beoogde ontwikkeling doormaken om een goede start te maken in het voortgezet onderwijs.

4 Schoolloopbanen van de leerlingen

In dit hoofdstuk kijken we naar de schoolloopbanen van leerlingen, zowel gedurende hun periode op Intermezzo, als daarna. Om dat duidelijk te kunnen beschrijven, worden leerlingen in dit hoofdstuk op een andere manier ‘ingedeeld’ als in het voorgaande hoofdstuk. In plaats van een instroomcohort, wordt gebruik gemaakt van een uitstroomcohort. Daartoe behoren alle leerlingen die in een bepaald schooljaar zijn uitgestroomd.

4.1 Ontwikkeling gedurende periode op Intermezzo

4.1.1 Intern rendement

Voor een succesvolle onderwijsloopbaan na uitstroom van Intermezzo is het belangrijk dat leerlingen tijdens hun jaar op Intermezzo begeleid en geholpen zijn in hun ondersteuningsbehoefte. Naast succesvolle schakeling is het dus ook belangrijk om te kijken naar de mate waarin leerlingen zijn geholpen bij hun problemen, bij het verbeteren van bepaalde vaardigheden of gedrag en (specifiek) de mate waarin tegemoetgekomen is aan hun begeleidingsbehoeften op het gebied van (hoog)begaafdheid. Dit noemen we het intern rendement. Op individueel niveau zegt het iets over de mate waarin de leerling is geholpen. Op het niveau van de groep is het intern rendement een maat voor het succes van de voorzieningen.

Door een vergelijking te maken tussen de situatie bij instroom en de situatie bij uitstroom kan de ontwikkeling van de leerling in beeld gebracht worden. In deze meting is het nog niet mogelijk gebleken om op basis van dossieronderzoek iets te zeggen over het intern rendement. Dat komt omdat het leerlingdossier van uitgestroomde leerlingen wordt verwijderd na uitstroom en het onderzoek pas is gestart toen deze dossiers al verwijderd waren. Van eerder uitgestroomde leerlingen, is dus geen informatie meer aanwezig in dossiers. In volgende metingen wordt dit deel van het onderzoek uitgevoerd vlak voor de leerling zal gaan uitstromen, waardoor wél een beeld gegeven kan worden van de mate waarin leerlingen gegroeid zijn in hun ontwikkeling tijdens hun periode op Intermezzo.

4.1.2 Doorgemaakte ontwikkeling volgens leerlingen zelf

We hebben ook leerlingen gevraagd welke groei zij volgens zichzelf maken en welke factoren daar aan hebben bijgedragen. Er zijn drie oud-leerlingen en drie zittende leerlingen van Intermezzo telefonisch gesproken. De uitkomsten van de gesprekken zijn naar drie thema's in te delen.

Houding ten opzichte van school / onderwijs

(Oud-)leerlingen van Intermezzo geven aan dat zij zich vóór plaatsing bij Intermezzo vaak verveelden op school, omdat de lesstof niet aansloot bij hun wensen en de capaciteiten. Op Intermezzo vervelen leerlingen zich niet meer (of in ieder geval veel minder) en leren ze hoe ze met moeilijke dingen kunnen omgaan. Daarmee is hun houding ten aanzien van onderwijs positiever geworden. Verschillende elementen in de aanpak van Intermezzo dragen daaraan bij:

- De uitdaging die binnen Intermezzo geboden wordt. De opdrachten zijn moeilijker en daardoor ook interessanter. Ook bedenken de docenten steeds weer andere soorten opdrachten, waardoor er meer gevarieerd gewerkt wordt. Door de moeilijkheid en lengte van de opdrachten hebben leerlingen geleerd hoe ze met moeilijke dingen kunnen omgaan en hoe ze kunnen plannen en hun tijd kunnen verdelen. Een leerling zegt geleerd te hebben hoe hij teksten kan leren. Een belangrijke factor die hieraan bijdraagt is dat er, anders dan op de basisschool, voor elk vak een andere docent is. Op de basisschool moet één docent alles uitleggen, waardoor er weinig aandacht is voor het specifieke vak. In Intermezzo geeft elke docent één vak, waarbij de docenten meer kennis van zaken hebben en ook dingen vertellen die niet alleen in het boek staan. Bovendien kan de docent de lesstof daardoor beter uitleggen en vragen beter beantwoorden.
- De docenten 'snappen' de leerlingen beter (bijvoorbeeld hoe de leerling zich voelt). De docenten benaderen de leerlingen niet als een van de vele leerlingen, maar meer persoonlijk. In individuele mentorgesprekken vraagt de mentor hoe het gaat en of er iets is dat de docent kan doen om de leerling te helpen. Daarbij is het goed dat ze niet kijken naar de klas als geheel, maar naar elke leerling afzonderlijk. Volgens de leerlingen is er in Intermezzo aandacht voor de leerling zelf, 'de echte leerling', terwijl het op de basisschool vooral gericht was op de hele klas.
- Intermezzo besteedt voldoende aandacht aan wat de leerlingen zelf willen leren, bijvoorbeeld in de mentorlessen. Thema's die door meerdere leerlingen genoemd worden als leerpunt, komen aan bod in de mentorlessen. Bij sommige vakken (vooral de creatieve vakken) krijgt de leerling vaak keuzes en kunnen ze, binnen bepaalde thema's, de opdracht kiezen die ze leuk vinden. Docenten geven daarmee veel vrijheid in wat leerlingen kunnen leren, terwijl op de basisschool gedaan moest worden wat er gezegd werd. Vaak genoemd zijn ook de modules, waarvoor leerlingen zelf hun voorkeur aan konden geven.
- Leerlingen waarderen het dat ze geen cijfers kregen, maar feedback over wat goed ging of wat ze nog kunnen leren. Een leerling geeft aan dat hij geleerd heeft dat niet alles perse perfect gedaan hoeft te worden, een ander dat hij nu beter kan praten over gevoelens.

Contact met medeleerlingen

Leerlingen geven aan dat het contact met klasgenoten beter is dan op de basisschool, omdat nu iedereen hetzelfde is. Daardoor is het makkelijker om contact te maken met andere leerlingen. Sommige oud-leerlingen hebben vrienden overgehouden aan Intermezzo die ze ook in de eerste klas nog zagen.

Doordat Intermezzo voor veel leerlingen verder weg is dan de basisschool en ze op een andere manier (openbaar vervoer in plaats van de fiets) naar school reizen, spreken leerlingen minder bij elkaar af na school. De leerlingen zien elkaar vooral op school, maar werken na school en in de pauzes wel geregeld samen aan opdrachten. Ook worden er soms filmavonden of feestjes georganiseerd, waarbij leerlingen elkaar toch buiten school zien.

Vorbereiding op de brugklas

Leerlingen geven aan dat zij tijdens hun Intermezzo-jaar algemene dingen leren/hebben geleerd, die in de eerste klas nodig zijn of goed van pas komen. De oud-leerlingen van Intermezzo geven aan dat de stap van Intermezzo naar de eerste klas daardoor niet zo groot was. Zo is er veel aandacht voor 'leren leren'. De modules (bijvoorbeeld memoriseren, plannen, rots en water training, strategieën), waar leerlingen vaak zelf voor kunnen inschrijven, dragen daar volgens de leerlingen het meeste aan bij. Een leerling noemt de Q-weken, waarin ze met de hele klas gezamenlijk een weekplanning maken, als erg leerzaam. Leerlingen leren daarnaast inhoudelijk veel

van de lessen. Als voorbeeld geven leerlingen aan dat zij in de reken-/wiskundelessen, naast de vakinhoudelijke kennis, ook leren goede planningen te maken en leren hoe je dingen goed kan opschrijven (zodat je het later weer terug kan vinden). Mede hierdoor is de stap van de basis-school naar de middelbare school een stuk kleiner dan zij vooraf hadden verwacht.

Leerlingen geven verder aan dat ze de dingen die ze bij Intermezzo hebben geleerd ook in kunnen zetten bij het sporten (bijv. logisch nadenken) of bij het leren en maken van huiswerk in de eerste klas.

Uit gesprekken met betrokkenen van Intermezzo komt naar voren dat leerlingen die op Intermezzo hebben gezeten en doorstromen naar de eerste klas van het Stedelijk Gymnasium het gemiddeld iets beter doen dan de andere leerlingen in de eerste klas. Hoewel de vergelijking tussen beide groepen niet één op één te maken is – immers de achtergrond/ondersteuningsbehoefte van de Intermezzo-leerlingen was anders/groter dan van ‘reguliere leerlingen’ en Intermezzo-leerlingen zijn (in tegenstelling tot ‘reguliere leerlingen’) geselecteerd na een zorgvuldige toelatingsprocedure – impliceert dat volgens de gesproken betrokkenen dat de leerlingen echt groeien in hun Intermezzo-jaar. Dit is echter niet cijfermatig te onderbouwen. Wel wordt door betrokkenen aangegeven dat veel leerlingen ook na uitstroom kwetsbaar(der) blijven; hun ondersteuningsbehoefte is vaak van langdurige aard (maar meestal wel kleiner geworden). Deels gaat het om kenmerken die inherent/verbonden zijn aan hun (hoog)begaafdheid die leerlingen met zich mee blijven dragen (bv. perfectionisme). Deels gaat het ook om ondersteuningsbehoeften door stoornissen zoals autisme (‘dubbel bijzondere’ leerlingen). Zij zijn bijvoorbeeld sensitiever, hebben moeite met concentreren, een hoge verwerkingssnelheid of aan autisme gerelateerde ondersteuningsbehoeften.

4.2 Doorgaande schoolloopbaan

Nadat leerlingen voor een bepaalde periode onderwijs hebben gevolgd op Intermezzo (gedurende één schooljaar), stromen zij uit naar vervolgonderwijs. Bij Intermezzo is het doel dat leerlingen hun schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs op een goede manier kunnen starten. De aanpak is erop gericht om de leerlingen ‘rijp’ te maken voor de middelbare school. In deze paragraaf kijken we in hoeverre leerlingen erin slagen om na uitstroom hun schoolloopbaan te vervolgen: naar welk type onderwijs en onderwijsniveau stromen zij uit, lukt het hen om zonder dubblures en zonder afstroom hun onderwijsloopbaan te vervolgen, blijven zij onderwijs volgen op dezelfde school en halen zij op termijn een diploma binnen het voortgezet onderwijs? Om die vragen te kunnen beantwoorden, volgen we leerlingen ook in de jaren na uitstroom.

Om de onderwijsloopbaan te volgen, wordt gebruik gemaakt van de onderwijsgegevens van DUO, voor leerlingen die woonachtig zijn in de RMC-regio Arnhem-Nijmegen. Circa 75-85 procent van de Intermezzo-leerlingen en (op dit moment) de helft van de uitgestroomde leerlingen uit MC Kwadraat is woonachtig binnen deze regio. Voor deze leerlingen kan de schoolloopbaan gereconstrueerd worden. Voor de overige leerlingen is dat helaas niet mogelijk.

Omvang uitstroom

Jaarlijks stromen alle Intermezzo-leerlingen die in dat schooljaar zijn ingestroomd, aan het einde van datzelfde schooljaar ook weer uit. Leerlingen zitten in principe dus precies één schooljaar op Intermezzo. Sinds de start van Intermezzo is slechts éénmaal een leerling vroegtijdig uitgestroomd. Deze leerling is teruggekeerd naar de basisschool van herkomst.

Tabel 4.1 – Aantal uitgestroomde leerlingen per jaar Intermezzo

	Aantal
Uitstroom 2016-2017	32
Uitstroom 2017-2018	35
Uitstroom 2018-2019	36

Uitstroombestemming

In principe stromen alle leerlingen na één jaar Intermezzo uit naar het regulier voortgezet onderwijs, richting een brugklas havo-vwo of gymnasium. Van de uitstromers uit 2018-2019 vervolgt twee derde van de leerlingen de schoolloopbaan binnen het Stedelijk Gymnasium Nijmegen en start daar in de brugklas. Andere leerlingen kiezen ervoor te starten op een andere vo-school. In de eerste jaren van Intermezzo vervolgde een veel groter deel van de leerlingen de schoolloopbaan op het Stedelijk Gymnasium. Dat percentage is de afgelopen drie jaar steeds een beetje gedaald.

Dat niet alle leerlingen kiezen voor het Stedelijk Gymnasium is volgens de gesproken betrokkenen 'logisch': niet alle leerlingen willen/kunnen twee extra vreemde talen doen, het aanbod is bovendien vrij traditioneel en weinig flexibel. Betrokkenen geven aan dat dit niet per definitie past bij elke leerling. Daarnaast is de afstand (in kilometers) soms groot. De bereidheid om deze afstand een jaar te overbruggen voor Intermezzo is er omdat 'de nood hoog is' (leerlingen die nog niet klaar zijn voor het voortgezet onderwijs en een groot risico hebben om dan uit te vallen), maar voor het reguliere vo-programma daarna is deze noodzaak er niet meer.

Tabel 4.2 – Uitstroombestemming per jaar Intermezzo

	Cohort 2016-2017		Cohort 2017-2018		Cohort 2018-2019	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Interne doorstroom Stedelijk Gymnasium	30	94	31	89	23	64
Doorstroom andere vo-school	2	6	3	9	13	36
Uitstroom naar primair onderwijs	-	-	1	3	-	-
Totaal	32	100	35	100	36	100

Vanuit het swv is een medewerker betrokken bij de keuze voor een passende vervolgplek, als dat nodig geacht wordt.

Nazorg

Voor leerlingen die doorstromen binnen het Stedelijk Gymnasium vindt een warme overdracht plaats naar de nieuwe mentor. Voor leerlingen die naar een andere vo-school gaan is dat vaak niet het geval. Bij sommige leerlingen is er wel telefonisch contact met de zorgcoördinator van de

nieuwe school. Die overdracht is volgens een betrokkene van Intermezzo soms wat ‘defensief’; vanuit de zorgwaarde van de leerling en de vraag of de vo-school dat wel aankan. Met de nieuwe mentor is eigenlijk nooit contact. Dit is volgens een betrokkene van Intermezzo ‘een gemiste kans’, maar de nieuwe vo-school zoekt meestal geen contact.

Voor leerlingen die doorstromen naar het Stedelijk Gymnasium zijn er in het eerste jaar van het Gymnasium nog een aantal terugkombijeenkomsten waarin leerlingen met elkaar en de oude mentor in gesprek kunnen gaan (op basis van vrijwilligheid).

Zicht op leerlingen na uitstroom

Als leerlingen zijn uitgestroomd naar een andere (vo-)school is er bij Intermezzo geen zicht meer op hen, tenzij leerling of ouders zelf contact opnemen. Leerlingen die doorstromen naar het Stedelijk Gymnasium worden nog wel gevolgd in het eerste jaar binnen het verbredingsproject⁸ (als zij daaraan deelnemen). Daarnaast is in het leerlingvolgsysteem (LVS) zichtbaar dat de leerling een oud-Intermezzo leerling is. Als een leerling dan besproken wordt (in bijvoorbeeld het zorgteam) of als het niet goed gaat, dan is dit handig om te weten. Dan wordt bijvoorbeeld nog eens contact gezocht met de oude Intermezzo-mentor.

Loopbaan na uitstroom

Leerlingen die in 2016-2017 zijn uitgestroomd zitten op het peilmoment oktober 2019 ruim drie jaar in het voortgezet onderwijs. Voor de leerlingen die in 2017-2018 of 2018-2019 zijn uitgestroomd is die periode in het voortgezet onderwijs korter. De loopbaan na uitstroom is op dit moment dus nog maar voor een relatief korte periode te reconstrueren.

In de onderwijsgegevens van DUO, die voor dit onderzoek zijn gebruikt, zijn leerlingen tot en met leerjaar 3 in de data zichtbaar als ‘onderbouwleerlingen havo-vwo leerjaar 1-3 of als ‘vo-breed leerjaar 1-2’ (bij brede gemengde brugklassen). In deze meting zijn er nog geen leerlingen die na uitstroom van Intermezzo zijn blijven zitten of zijn afgestroomd. Tegelijkertijd moet gezegd worden dat eventuele afstroom naar bijvoorbeeld havo pas zichtbaar is vanaf leerjaar 4 (voor die tijd worden havo- en vwo-leerlingen als onderbouw havo-vwo geregistreerd) en op dit moment zitten er nog geen oud-Intermezzo-leerlingen in klas 4.

Een deel van de leerlingen is één of twee jaar na uitstroom wel van school gewisseld. In de meeste gevallen (8 van de in totaal 9 vo-schoolwisselaars) gaat het om leerlingen die vanuit de eerste of tweede klas van het Stedelijk Gymnasium naar een andere vo-school gaan. Mogelijk betreft het leerlingen voor wie het gymnasium geen passend onderwijsniveau blijkt te zijn. Zij hebben binnen de school geen mogelijkheden tot het volgen van een ander onderwijstype (bijvoorbeeld zonder de vakken Grieks en Latijn, zoals in een brugklas havo-vwo). De andere leerling is vanuit een andere vo-school van school gewisseld.

8 Het verbredingsproject is bedoeld voor leerlingen die meer aankunnen en meer willen leren dan de gemiddelde klasgenoot. Het biedt de leerling de mogelijkheid om zich in schooltijd in meer zaken te verdiepen dan gebruikelijk is. De leerling kiest zelf het onderwerp van zijn project.

Tabel 4.3 – Schoolwisselingen voor uitstromers 2016-2017 en 2017-2018 Intermezzo
(voor uitstromers 2018-2019 nog niet vast te stellen)

	Cohort 2016-2017		Cohort 2017-2018	
	Aantal	%	Aantal	%
Schoolwissel po-vo ⁹	-	-	1	4
Schoolwissel binnen vo	4	15	5	17
- Na 1 jaar	-	-	5	17
- Na 2 jaar	4	15	nvt ¹⁰	nvt
Geen schoolwissel	23	85	23	79
Totaal*	27	100	29	100

* Totaal van leerlingen woonachtig in de RMC-regio Arnhem/Nijmegen

4.3 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken naar de ontwikkeling die de leerlingen doormaken binnen Intermezzo¹¹ en het verloop van de schoolloopbaan na uitstroom. Dit zijn ook elementen die een rol spelen in de vraag naar de mate waarin Intermezzo een passende plek is (naast de vraag in hoeverre de leerlingen binnen Intermezzo passen binnen de doelgroep, zie daarvoor het vorige hoofdstuk). We concluderen dat leerlingen tijdens het Intermezzo-jaar verschillende vaardigheden ontwikkelen die nodig zijn in het voortgezet onderwijs en dat zij vaak weer een positief beeld hebben gekregen over het volgen van onderwijs. Ook de professionals van Intermezzo geven aan dat het jaar goed voorbereidt op de brugklas en dat leerlingen een duidelijke groei doormaken in hun Intermezzo-jaar. De eerste uitkomsten in de monitoring van de loopbaan na uitstroom bevestigen dat beeld; er is vooralsnog geen sprake van doubleren of afstroom en het aantal schoolwisselingen is beperkt. Op basis van een eerste meting lijkt Intermezzo dus ook een passend aanbod te zijn in de ontwikkeling van de leerling en hun voorbereiding op het voortgezet onderwijs.

9 Dit betreft de leerling die vroegtijdig richting het po is teruggestroomd en daarna (alsnog) naar het vo is doorgestroomd.

10 Leerlingen zijn nog geen twee jaar geleden uitgestroomd. Dit is dus nog niet vast te stellen.

11 Deze vraag is in deze meting alleen aan de leerlingen en aan betrokkenen van Intermezzo zelf gesteld, dossieronderzoek heeft niet plaats kunnen vinden

Deel 2 – MC Kwadraat

5 Aanpak en organisatie MC Kwadraat

MC Kwadraat, gestart in augustus 2018, is een voorziening voor (hoog)begaafde leerlingen met een zware ondersteuningsbehoefte. Het traject richt zich op de didactische en sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling en heeft als doel het behalen van een startkwalificatie. Bij MC Kwadraat volgen de leerlingen een gepersonaliseerd traject in een kleinschalige setting en worden zij individueel begeleid door coaches.

5.1 Aanmelding en toelating

De aanmelding en toelating van leerlingen bij MC Kwadraat verloopt via het Samenwerkingsverband. Het plaatsingsproces bestaat uit drie fasen:

- Fase 1: Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO);
- Fase 2: Procesoverleg;
- Fase 3: Start/plaatsing.

1. Op Overeenstemming Gericht Overleg

Wanneer de toeleverende school plaatsing op MC Kwadraat overweegt, neemt zij contact op met de betrokken consulent van het Samenwerkingsverband. De toeleverende school voert (met de consulent) een OOGO met ouders en leerling over de best passende ondersteuning, aansluitend bij de ondersteuningsbehoefte van de leerling, waarbij de route MC Kwadraat een afweging is. Als de consulent van het Samenwerkingsverband, met toeleverende school en ouders, de route MC Kwadraat overweegt, wordt de consulent van MC Kwadraat betrokken in het traject (deze consulent is ook verbonden aan verschillende vo-scholen met klassen op vwo-niveau). Als deze route wordt ingegaan, neemt de consulent van MC Kwadraat de regie van het Samenwerkingsverband over. De consulent van MC Kwadraat toetst de uitkomst van het OOGO en het (geëvalueerd) OPP aan de indicaties/criteria voor plaatsbaarheid binnen MC Kwadraat.

Voor plaatsbaarheid op MC Kwadraat wordt uitgegaan van meerdere indicaties/criteria en een contra-indicatie.

- “Leerling staat ten minste één jaar ingeschreven op een vo-school van het Samenwerkingsverband vo-vso Nijmegen e.o. of is een instroomleerling richting het voortgezet onderwijs vanuit het primair onderwijs. In het laatste geval woont de leerling in het gebied van het Samenwerkingsverband vo-vso Nijmegen e.o.;
- Leerling heeft vanuit het primair onderwijs (in het verleden) een vwo-advies gekregen, welke is onderbouwd met didactische gegevens en/of informatie over capaciteiten;
- Bij leerling is, naast (hoog)begaafdheid, sprake van ernstige onderwijsbelemmerende gedragsproblematiek (internaliserend en/of externaliserend);
- De leerling is ondersteund geweest binnen het primair onderwijs / voortgezet onderwijs. Deze ondersteuning blijkt, ook met opschaling van de ondersteuning, niet aan te sluiten op de ondersteuningsbehoeften van de leerling binnen de setting van het regulier voortgezet onderwijs;
- De leerling is gemotiveerd deel te nemen aan dit project.

Contra-indicatie:

- Leerling kampt met voorliggende problematiek die het volgen van onderwijs in welke setting dan ook verhindert. De voorliggende problematiek behoeft gerichte aandacht alvorens een onderwijstraject ingezet kan worden” (bron: Plaatsingsproces MC Kwadraat, v7).

2. *Procesoverleg*

Het procesoverleg omvat overleg tussen de consulent van MC Kwadraat en de zorgcoördinator van het Montessori College. Hierin wordt afgestemd of het Montessori College zich in staat ziet de leerling goed te ondersteunen en worden eventuele knelpunten in samenspraak opgelost. Als de ouders/leerling, toeleverende school en consulent het eens zijn over een overstap naar MC Kwadraat, beslist de consulent of de plaatsing doorgang krijgt. Vervolgens doet de toeleverende school een officiële aanvraag voor plaatsbaarheid bij MC Kwadraat. Deze aanvraag wordt beoordeeld door de consulent van MC Kwadraat (soms in overleg met projectleider/coaches MC Kwadraat). Als er plek is bij MC Kwadraat kunnen ouders hun kind aanmelden bij het Montessori College (als er geen plek is, komt de leerling eerst op een wachtlijst). De consulent van MC Kwadraat spreekt drie keer per jaar met de uitvoerders van MC Kwadraat om de voortgang van plaatsing te heroverwegen. In de aanvangsfase zal er vaker afstemming plaatsvinden.

Als de leerling van de basisschool komt en behoefte heeft aan ondersteuning binnen MC Kwadraat, moeten ouders hun kind aanmelden bij de best passende reguliere vo-school, welke – vanuit haar zorg- en onderzoeksplicht – een aanvraag kan doen bij MC Kwadraat. Is er geen plaats bij MC Kwadraat dan moet de school van aanmelding de leerling een onderwijsplek bieden en naar behoefte ondersteunen.

3. *Start/plaatsing*

Zodra de leerling is aangemeld bij MC Kwadraat nodigt het Montessori College ouders en leerling uit voor een startgesprek, waarin besproken wordt wanneer de leerling start en hoe de eerste zes schoolweken zo concreet mogelijk vorm krijgen (bron: Plaatsingsproces MC Kwadraat, v7).

Betrokkenen geven aan dat niet alle ‘potentiële MC Kwadraat-kandidaten worden aangemeld. Soms wordt na een oriëntatiefase gekozen voor een andere passende plaats ofwel binnen het reguliere voortgezet onderwijs ofwel binnen het voortgezet speciaal onderwijs. Op dit moment kunnen er 20 leerlingen terecht op MC Kwadraat. Momenteel staan er echter meer leerlingen op de interne lijst van leerlingen die qua doelgroep in zouden kunnen stromen op MC Kwadraat dan dat er leerlingen weggaan van MC Kwadraat. Dat betekent dat er momenteel sprake is van een ‘wachtlijst’.

Moment van instroom

In principe stromen nieuwe leerlingen in aan het begin van het schooljaar. Eventueel kunnen leerlingen ook *gedurende* een schooljaar instromen, maar MC Kwadraat probeert dan wel te ‘clusteren’ en meerdere leerlingen op een vast moment te laten instromen (bijvoorbeeld na een schoolvakantie). De instroom van nieuwe leerlingen gedurende het schooljaar heeft een grote impact op de groep en daarom wordt hier voorzichtig mee omgegaan. Omdat de groep gemaximeerd is op 20 leerlingen en dit aantal aan het begin van het schooljaar al gehaald wordt, komt tussentijdse instroom weinig voor.

5.2 Doel en aanpak

MC Kwadraat biedt (hoog)begaafde leerlingen met een zware ondersteuningsbehoefte een gepersonaliseerd traject in een kleinschalige setting en met individuele begeleiding door coaches. Ingezet wordt op didactische en sociaal-emotionele ontwikkeling met als doel het behalen van een startkwalificatie. Het programma, doel en duur van het traject zijn echter maatwerk, per leerling verschillend en kunnen gaandeweg het traject veranderen (leerlingen kunnen zich immers ontwikkelen en de affiniteit met bepaalde vervolgstappen kan veranderen).

Elke leerling volgt een traject op maat. Betrokkenen noemen verschillende voorbeelden. Er zijn leerlingen die deels havo- en deels vwo-vakken volgen. Leerlingen kunnen ook (deels) vakken volgen in een reguliere klas op het Montessori College. Sommige leerlingen doen een regulier examen, andere leerlingen doen een staatsexamen, sommige leerlingen doen het examen gespreid over twee of drie jaar. Het examen is in principe een regulier examen, zoals ook de overige leerlingen van het Montessori College dat doen. De weg ernaartoe is voor MC Kwadraat leerlingen echter anders en voor elk van de MC Kwadraat leerlingen verschillend en op maat. Daarbij zijn er ook leerlingen waarbij wordt ingezet op de overgang naar het mbo.

Team MC Kwadraat

MC Kwadraat wordt uitgevoerd door een team bestaande uit een projectleider, vier coaches, de ondersteuningscoördinator van het Montessori College, de schoolmaatschappelijk werker en psychomotorisch therapeut. Alle coaches werken 0,5 fte ofwel 2,5 dag op de groep. Eén van de coaches heeft 0,3 fte extra voor de doorontwikkeling van het onderwijs en de ondersteuning binnen MC Kwadraat. Elke week (woensdagmiddag) hebben de coaches (team)overleg. Daarin spreken zij over leerlingen en de ontwikkeling van MC Kwadraat.

Aanpak MC Kwadraat

Op MC Kwadraat beginnen de leerlingen met een periode waarin gezamenlijk wordt gekeken/uitgezocht wat de leerling wil gaan doen op MC Kwadraat, wat de leerling wil behalen en waar de leerling naartoe wil. Er wordt gezamenlijk een traject uitgestippeld. Soms moeten leerlingen in deze fase ook weer leren om op tijd te komen, leren hoe zij functioneren in een groep, etc. Voor deze 'fase' geldt geen vaste tijdsperiode; hoeveel tijd deze fase in beslag neemt, is per leerling verschillend. De coaches zetten er op in de leerling weer vertrouwen in school te laten opbouwen.

Op MC Kwadraat werken de leerlingen in principe zelfstandig aan de vakken. Er zijn wel instructiemomenten voor de leerlingen met een coach. De verschillende vakgebieden zijn over de coaches verdeeld. Voor bepaalde vakken (bijvoorbeeld Informatica, gym, muziek) worden de leerlingen van MC Kwadraat begeleid door vakexperts (het betreft vakken, die niet binnen MC Kwadraat worden gegeven). Het kan zijn dat een vakexpert één keer per week het vak geeft specifiek voor een aantal MC Kwadraat leerlingen (ook deze lessen zijn maatwerk en de aanpak wordt afgestemd op de behoeften van de leerlingen). Soms sluiten MC Kwadraat leerlingen ook aan bij een 'reguliere les' van de vakexpert. Dit is afhankelijk van wat de leerling aankan. De samenwerking tussen de coaches van MC Kwadraat en deze vakexperts is zeer nauw.

Volgens betrokken van MC Kwadraat verschilt de instructie aan en aanpak voor MC Kwadraat leerlingen van 'reguliere lessen'. Bij een gymles aan MC Kwadraat leerlingen gaat het bijvoorbeeld niet om prestatie, maar wordt extra ingezet op samenwerking. De aanpak die wordt ingezet

bij MC Kwadraat leerlingen wordt specifiek aangepast op wat deze leerlingen nodig hebben. Dit vraagt van de coaches/vakexperts extra aandacht in de voorbereiding.

Dagindeling

Vanaf half 9 komen de leerlingen binnen. Dan krijgen ze de tijd om te 'landen'. Van 9.00-9.10 uur doen de coaches belangrijke mededelingen. Vervolgens krijgen de leerlingen een half uur een 'rustmoment'; zij kiezen een activiteit naar keuze (lezen, tekenen, muziek luisteren, telefoon). Na een korte pauze volgen er twee werktijden (met 5 minuten wisselen ertussen). Hierin werken de leerlingen zelfstandig binnen MC Kwadraat, krijgen ze (deels) les van de vakexperts of sluiten ze aan bij de reguliere lessen van het Montessori College. Na de twee werktijden is er een grote pauze gevolgd door wederom twee werktijden. Om 14.00 uur wordt het werken afgerond en zijn de coachgesprekken (op woensdag is de dag korter). Eventueel kunnen de leerlingen na 14.00 uur nog zelf verder werken. De coaches zijn ook de hele dag beschikbaar.

Ontwikkelingen in de aanpak

Sinds de start van MC Kwadraat hebben er reeds verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden:

- Het maximaal aantal leerlingen dat binnen MC Kwadraat wordt begeleid, is uitgebreid van 15 naar 20 leerlingen. Redenen hiervoor waren dat de vraag groot was (en is) en dat de uitbreiding van het aantal leerlingen MC Kwadraat financieel beter dekkend maakt.
- Het aannamebeleid is aangescherpt. Hierin staat nu nadrukkelijk aangegeven dat voorliggende problematiek eerst gerichte aandacht behoeft alvorens een onderwijstraject kan worden ingezet (eerder stond dit niet in het aannamebeleid). Betrokkenen geven aan dat hulpverlening al in gang moet zijn gezet en er reeds stappen zijn gemaakt, zodat MC Kwadraat en de hulpverlenende partij gezamenlijk kunnen optrekken bij start van de leerling op MC Kwadraat. De ervaring leert dat het accepteren van hulpverlening een proces op zich is en dat het enige tijd kost voordat hulpverlening resultaat heeft. Dit is reden geweest om het aannamebeleid aan te scherpen.
- De dagindeling, begeleidingsstructuur en aanpak met de vakexperts is nader uitgewerkt.
- Ingezet is op het inzichtelijk maken van het proces dat leerlingen op MC Kwadraat doorlopen. Zonder er tijdsperiodes aan te hangen, wordt bijvoorbeeld weergegeven dat leerlingen eerst een periode bezig zijn met 'waar sta ik' en 'wat heb ik nodig' en dat uitgezocht wordt waar hiaten zitten (alvorens een traject in te zetten). Aangegeven wordt dat diagnostische toetsen kunnen worden ingezet om te kijken of en welke leerstrategieën leerlingen beheersen. In feite ontstaat er zo een soort koffer met tools, die behulpzaam zijn bij het traject van de leerlingen op MC Kwadraat.
- Er worden 'bijsluiters' gemaakt voor andere docenten en eventuele invallers. De 'bijsluiter' is een A4, waarin de belangrijkste kenmerken van een leerling worden weergegeven en adviezen/tips worden gegeven om met de leerling te werken (praktisch).

In de Ontwikkelagenda van MC Kwadraat worden ambities weergegeven voor de planperiode 2019-2022. Deze richten zich op:

- de doorontwikkeling van onderwijs- en ondersteuningsaanbod aan de doelgroep van MC Kwadraat met als doel een hoogwaardige en op de leerling afgestemde leeromgeving;
- een sterke positionering van MC Kwadraat, zowel binnen het Montessori College als daarbuiten;
- de ontwikkeling van een expertisecentrum voor (hoog)begaafde leerlingen.

In de ontwikkelagenda zijn de doelen en ambities voor de jaren 2019 en 2020 nader uitgewerkt. In relatie tot de eerste ambitie geven de gesproken coaches aan dat zij onder andere graag

'inspiratiesessies zouden willen organiseren, waarin bijvoorbeeld deskundigen vanuit (wetenschappelijke) beroepen, universiteit, wetenschap/onderzoek binnen MC Kwadraat met de leerlingen en coaches in gesprek gaan.

5.3 'Werkzame bestanddelen'

MC Kwadraat heeft vier coaches. Elke leerling krijgt één van de coaches toegewezen als mentor. De groep leerlingen (20) wordt elke dag begeleid door twee coaches (gezamenlijk). Daardoor is, in vergelijking met regulier onderwijs, de begeleidingstijd voor de leerlingen groot. Doordat er twee coaches op de groep staan, is het mogelijk dat één coach tijd besteed aan een leerling die dat op dat moment nodig heeft, terwijl de andere coach 'op de groep' blijft (in een reguliere klas met één docent is die mogelijkheid er niet). De coaches hebben veel individuele gesprekken met de leerlingen en proberen zo een band met de leerlingen op te bouwen. Minimaal één keer per week heeft elke coach een 'coachgesprek' met zijn/haar mentorleerlingen (5). Aangegeven wordt echter dat de leerlingen elke dag wordt gecoacht, zowel vakinhoudelijk als op sociaal-emotioneel gebied.

Betrokkenen noemen enkele voorwaardelijke condities waaronder de aanpak werkt.

Onderwijsgebonden factoren, die maken dat de aanpak werkt:

- De individuele aanpak;
- Maatwerk;
- Altijd werken vanuit vertrouwen;
- De natuurlijke 'time-out functie'. Als de leerling binnen MC Kwadraat even vastloopt, kan/mag hij/zij in een andere ruimte gaan zitten en gaat één van de twee coaches met de leerling in gesprek. Dit leidt daardoor niet direct tot een negatieve ervaring. In regulier onderwijs was de leerling mogelijk uit de klas gestuurd als hij/zij teveel aandacht vroeg van de leerkracht;
- Iedere week leerlingbespreking. Alle leerlingen die de coaches willen bespreken, worden besproken.
- Als team volledig achter de aanpak staan.

Meer *leerlinggebonden factoren*, die maken dat de aanpak werkt, hangen samen met de criteria voor plaatsbaarheid zoals genoemd in de vorige paragraaf. Belangrijk is onder andere dat de leerling gemotiveerd is om deel te nemen aan MC Kwadraat en dat hulpverlening voor onderwijsbelemmerende problematiek reeds in gang is gezet.

5.4 Samenwerking met hulpverlening

Bij de begeleiding van de leerlingen werken de coaches samen met (eventuele) betrokken hulpverlenende partijen. Zo voert men bijvoorbeeld multidisciplinair overleg, waarbij naast de coaches en ouders ook de zorgcoördinator en hulpverlenende partijen betrokken zijn. Een dergelijk overleg is er minimaal één keer per jaar, maar naar behoefte kan dit meer zijn. In deze gesprekken wordt onder andere gesproken over de schoolgang en resultaten van de leerling.

Het komt ook voor dat hulpverleners observeren in de klas, met de leerling in gesprek gaan en/of coaches adviezen en tips geven (coaching on the job). Soms plant een hulpverlener gesprekken met de leerling op school, zodat de coach van MC Kwadraat (even) kan aanschuiven als dat zinvol is.

De gesproken coaches geven aan dat de betrokkenheid van hulpverlening een voorwaarde is om resultaat te behalen met een leerling, maar dat de manier waarop hulpverlening betrokken is per leerling kan verschillen. Soms wil de leerling al die hulpverlening niet op school. Voor de leerling kan school voelen als een verlengde van hulpverlening. Dit is een spanningsveld. In dit geval kan de betrokkenheid van hulpverlening op school overigens werken en is het beter om school en hulpverlening duidelijker te scheiden. Hoe de samenwerking met hulpverlenende partijen wordt ingezet, is dus ook maatwerk. Daarom wordt per leerling bekeken wat hierin de juiste aanpak is. Rekening houdend met de behoeften van de leerling hierin zouden de gesproken coaches graag meer hulpverlening 'on the job' (in de school) willen hebben, zodat als een leerling vastloopt de coaches in contact en samenwerking met hulpverlening direct een passende oplossing kunnen inzetten.

6 Instroom en bereik doelgroep MC Kwadraat

In dit hoofdstuk kijken we in hoeverre MC Kwadraat de doelgroep bereikt en zo deze leerlingen een kans biedt om er tijdelijk onderwijs te volgen. Biedt de voorziening de leerlingen een passende plek gezien hun ondersteuningsvragen en -behoeftes?

6.1 Instroom MC Kwadraat

Omvang van de instroom en kenmerken van de leerlingen

De instroom in MC Kwadraat is niet gebonden aan vaste instroommomenten noch aan een vaste lengte van het traject (in paragraaf 7.2 wordt nader ingegaan op de verblijfsduur van de leerlingen op MC Kwadraat). Maar zoals eerder benoemd, stromen nieuwe leerlingen in principe in aan het begin van het schooljaar; van de 26 leerlingen die (ooit) bij MC Kwadraat zijn ingestroomd zijn er slechts twee niet ingestroomd aan het begin van het schooljaar.

MC Kwadraat ging in 2018-2019 van start met 15 leerlingen. Nadien zijn nog eens elf leerlingen ingestroomd, van wie negen in 2019-2020. Bij MC Kwadraat bestaat de groep voor de meerderheid uit jongens (dit is ook het geval bij Intermezzo).

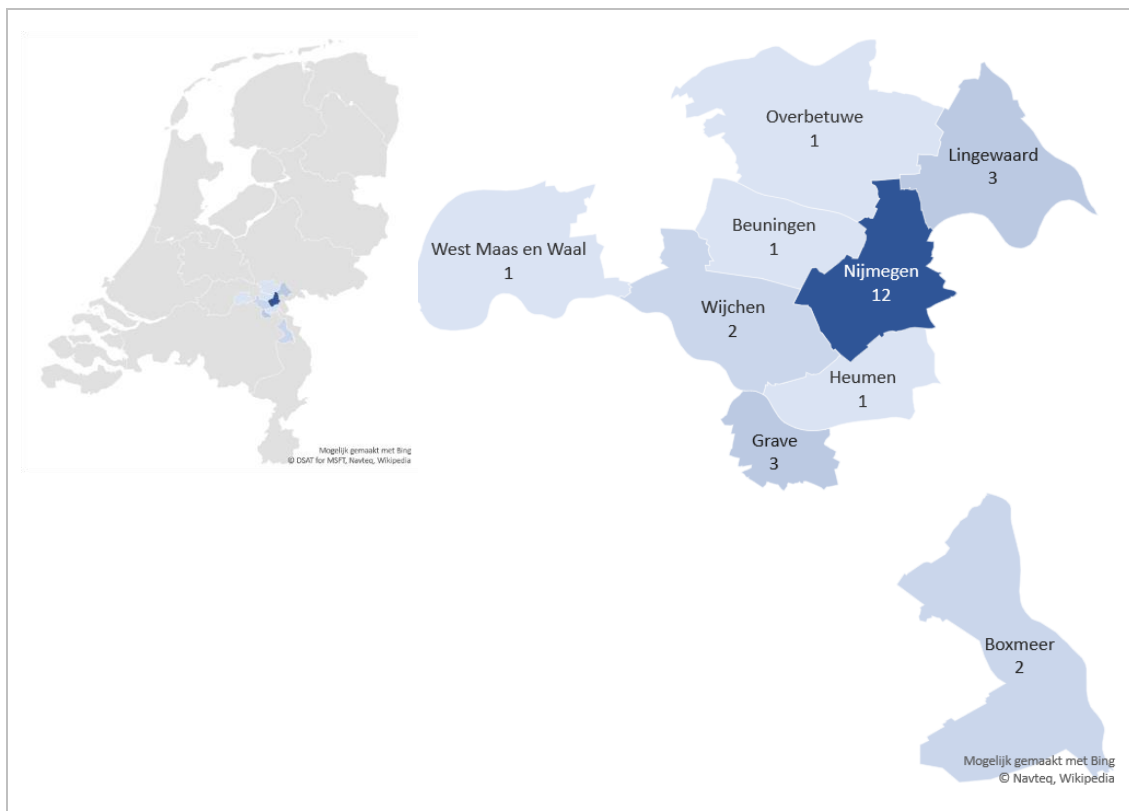
Tabel 6.1 – Aantal en percentage nieuwe leerlingen (instroom) per jaar MC Kwadraat

	Cohort 2018-2019		Cohort 2019-2020	
Jongen	15	88	5	56
Meisje	2	12	4	44
Totaal nieuwe instroom	17	100	9	100

De leeftijd van de instromers varieert sterk en loopt uiteen van 11 tot 17 jaar. Gemiddeld zijn leerlingen ruim 14 jaar oud als zij instromen.

Het overgrote deel (85%) van de leerlingen woont in een gemeente binnen de grenzen van het Samenwerkingsverband. Bijna de helft van de leerlingen is afkomstig uit Nijmegen. Andere leerlingen komen onder andere uit de gemeenten Boxmeer, Grave, Lingewaard en Wijchen.

Figuur 6.1 – Voedingsgebied MC Kwadraat, instromers 2018-2019 tot en met 2019-2020 (N)

Voorgaande schoolloopbaan

Ruim driekwart van alle instromers van MC Kwadraat is afkomstig van een vo-school. Het gaat om tien verschillende toeleverende vo-scholen in de regio. Een kwart van de leerlingen is afkomstig uit het primair onderwijs, van wie de helft (12%) van een reguliere basisschool en de andere helft (12%) vanuit een school voor speciaal onderwijs.

Per schooljaar van instroom bekeken zijn er in 2019-2020 minder leerlingen direct vanuit het primair onderwijs (1 leerling, 11%) ingestroomd, dan in 2018-2019 (5 leerlingen, 29%).

Bij veel leerlingen is de voorgaande schoolloopbaan niet zonder problemen verlopen. Ruim een derde van de instromers¹² is voor instroom bij MC Kwadraat een periode thuiszitter geweest en is dus niet *direct* afkomstig vanuit het hierboven genoemde onderwijstype.

Volgens de gesproken betrokkenen gaat het veelal om leerlingen die zijn vastgelopen op hun voorgaande school. Vaak geziene kenmerken bij de leerlingen (naast (hoog)begaafdheid en ernstige onderwijs belemmerende gedragsproblematiek) zijn een gebrek aan leerstrategieën en een laag zelfbeeld. De leerlingen zijn beschadigd geraakt, omdat het in de voorgaande school(loopbaan) steeds niet gelukt is.

¹² Het gaat om 8 van de 22 leerlingen bij wie dossieronderzoek is uitgevoerd. Zes leerlingen met een inschrijving bij een vo-school, één leerling met een inschrijving op een reguliere basisschool en één leerling met een inschrijving op een school voor speciaal onderwijs.

Bijna een derde van de instromers is binnen het primair onderwijs ooit van school gewisseld en ruim een kwart binnen het voortgezet onderwijs (de switch naar MC Kwadraat niet meegerekend). Omdat geen gegevens bekend zijn over de reden van de schoolwisselingen bij deze leerlingen, weten we niet in hoeverre deze wisselingen wijzen op een problematische schoolloopbaan, of op meer praktische redenen zoals een verhuizing. Bij een deel van de schoolwisselaars zijn echter wel ook wisselingen tussen onderwijstypen zichtbaar, zoals van regulier po naar so en weer terug.

6.2 Ondersteuningsbehoefte leerlingen MC Kwadraat

De problematiek en ondersteuningsbehoefte van de leerlingen die sinds de start van MC Kwadraat zijn ingestroomd, is in kaart gebracht door onderzoek naar informatie uit de leerlingdossiers.¹³ Hieronder wordt voor de verschillende onderscheiden gebieden in kaart gebracht hoe de leerlingenpopulatie getypeerd kan worden.

Stoornissen

Veel leerlingen op MC Kwadraat hebben een stoornis in het autistisch spectrum (50%). Bijna de helft van deze leerlingen (5 leerlingen) heeft naast deze stoornis in het autisme spectrum ook een aandachtstekortstoornis (ADHD of ADD) (23%). Ruim een kwart van de leerlingen heeft te maken met een andere stoornis, waaronder depressieve stoornis of dyslexie.

Tabel 6.2 – Voorkomen van stoornissen, instroom MC Kwadraat 2018-2019 en 2019-2020 (N = 22)

	Aantal	%
Geen stoornis	6	27
Wel stoornis	16	73¹⁴
- Autisme	4	18
- Asperger ¹⁵	4	18
- PDD-NOS	3	14
- MCDD	1	5
- ADHD	3	14
- ADD	2	9
- Dyslexie	3	14
- Overige stoornissen	3	14

Ondersteuningsbehoefte

MC Kwadraat is bedoeld voor (hoog)begaafde leerlingen met een zware ondersteuningsbehoefte. Naast (hoog)begaafdheid moet er sprake zijn van ernstige onderwijsbelemmerende gedragsproblematiek (internaliserend en/of externaliserend). Dit beeld komt ook duidelijk terug uit het

13 Uitgezonderd de reeds uitgestroomde leerlingen, omdat daar de dossiergegevens niet meer van beschikbaar waren.

14 De percentages van de individuele stoornissen tellen op tot meer dan 73%, omdat diverse leerlingen met meerdere stoornissen gediagnosticeerd zijn.

15 In het dossieronderzoek wordt nog onderscheid gemaakt tussen autisme en Asperger, in de DSM-V bestaat dat onderscheid niet meer.

uitgevoerde dossieronderzoek: leerlingen die naast hun intelligentie ook een grote ondersteuningsbehoefte hebben die voortkomt uit de stoornis(sen) die zij veelal hebben of uit hun 'dubbele bijzonderheid'; hun intelligentie in combinatie met hun stoornis. De problematiek en ondersteuningsbehoefte van de leerlingen is als gevolg daarvan heel anders dan die van leerlingen binnen Intermezzo.

Tabel 6.3 – Voorkomen van problematiek, instroom MC Kwadraat 2018-2019 en 2019-2020 (N = 22)

	Aantal	%
School/leergerelateerde problemen		
Problematiek in niveau	2	10
Problemen in leerhouding en -vaardigheden	21	96
Loopbaanproblematiek	5	23
Persoon/omgevingsgerelateerde problemen		
Gedragsproblematiek	22	100
Persoonlijke problematiek	14	64
- Thuisituatie	7	32
- Lichamelijk	12	55
- Verslaving	1	5
- Financiën	-	-

We bespreken hieronder de belangrijkste problemen en ondersteuningsbehoeften van leerlingen, per gebied.

Niveau

Bij Intermezzo-leerlingen was zichtbaar dat leerlingen door hun jonge leeftijd, ondanks hun hoge intelligentie, soms toch leerachterstanden hadden opgelopen omdat zij zo snel de stof van de basisschool hebben doorlopen. Dit is bij leerlingen van MC Kwadraat niet zichtbaar. Veruit de meeste leerlingen (90%) hebben geen problemen in termen van het niveau. Bij enkele leerlingen zijn wel achterstanden op het vlak van Spelling.

Ondersteuningsbehoefte bij leerhouding en leervaardigheden

De aan de school en het leren verbonden ondersteuningsbehoefte van leerlingen is zoals hierboven is gebleken minder duidelijk in het niveau terug te zien, maar wel heel sterk in de leerhouding en de leervaardigheden van leerlingen. Leerlingen hebben gemiddeld moeite met 4-5 leervaardigheden of aspecten die te maken hebben met de leerhouding. Zo hebben veel leerlingen motivatieproblemen (38%), is regelmatig sprake van veel verzuim (43%), heeft een relatief groot deel moeite met vaardigheden zoals plannen (57%) of taakinitiatie (38%), maar ook met het hebben van structuur (48%) en het vasthouden van de concentratie (33%). Ook is een deel van de leerlingen perfectionistisch (33%).

In onderstaande tabel zijn deze verschillende vaardigheden geclusterd tot een aantal hoofdcategorieën.

Tabel 6.4 – Voorkomen van problemen in leerhouding en -vaardigheden, instroom MC Kwadraat 2018-2019 en 2019-2020 (N = 22)

	Aantal	% ¹⁶
Leerhouding en -vaardigheden	21	96
- Leerhouding en -motivatie	14	64
- Taakinitiatie, planning, overzicht en timemanagement	18	82
- Organisatievaardigheden	13	59
- Cognitieve flexibiliteit	11	50
- Aandacht vasthouden	7	32
- Zelfinzicht en metacognitie	5	23
- Overige leervaardigheden (samenwerken, zelfstandigheid, doorzettingsvermogen, onderpresteren)	12	55

Een deel van de ondersteuningsvragen op dit gebied komt overeen met die van leerlingen die binnen Intermezzo onderwijs volgen en lijkt (ten minste deels) het gevolg van de hoogbegaafdheid van de leerlingen. Andere vaardigheden, zoals concentratieproblemen en taakinitiatie, lijken ook vooral het gevolg van de stoornissen die veel leerlingen hebben in het autismespectrum en/of AD(H)D. De problematiek die raakt aan de motivatie en het verzuim van leerlingen komt deels voort uit de thuiszittersproblematiek waar een deel van de leerlingen mee te maken heeft (gehad). Tegelijkertijd spelen hier ook andere problemen op het vlak van gedrag een rol in, die al dan niet het gevolg zijn van de stoornis van de leerling.

Gedragsproblematiek

De leerlingen binnen MC Kwadraat hebben over het algemeen te maken met verschillende gedragsproblemen. Alle leerlingen hebben één of meerdere internaliserende gedragsproblemen, bijna 60 procent vertoont ook externaliserend probleemgedrag.

Vergelijkbaar met problemen die leerlingen ervaren met leervaardigheden en leerhouding, is een deel van de problematiek gerelateerd aan de stoornis in het autismespectrum, of de AD(H)D van leerlingen. Dat is bijvoorbeeld vaak het geval bij leerlingen die niet goed tegen prikkels of tegen veranderingen kunnen, leerlingen die moeite hebben met sociale vaardigheden, leerlingen met druk of zelfbepalend gedrag. Andere gedragsproblemen, zoals faalangst, stress- en prikkelgevoeligheid, en sombere of depressieve gevoelens komen bovengemiddeld veel voor bij leerlingen die thuiszitter zijn geweest.

¹⁶ De percentages tellen op tot meer dan 100%, omdat leerlingen op meerdere gebieden problemen kunnen hebben.

Tabel 6.5 – Voorkomen van (meest voorkomende) problemen op het gebied van Gedrag, instroom MC Kwadraat 2018-2019 en 2019-2020 (N = 22)

	Aantal	% ¹⁷
Gedragsproblemen	22	100
Internaliserende gedragsproblemen	22	100
- Problemen met sociale vaardigheden / sociale contacten	15	68
- Star of inflexibel	12	55
- Emotionele instabiliteit / wisselend of onvoorspelbaar gedrag	10	46
- Prikkelgevoelig	10	46
- Weinig zelfvertrouwen / niet weerbaar	9	41
- Angstig/ bang gedrag	8	36
- Stressgevoelig	7	32
- Sociale isolatie	7	32
- Faalangst	6	27
Externaliserende gedragsproblemen	13	59
- Beperkt reflectievermogen / schuld buiten zichzelf leggen	7	32
- Snel boos / agressief	7	32
Overige gedragsproblemen	8	36
- Sombor / depressief	7	32

Persoonlijke problematiek

Ruim 60 procent van de MC Kwadraat leerlingen heeft te maken met persoonlijke problemen. Voor een deel (32%) gaat het om leerlingen waar problemen zijn in de thuis- of gezinssituatie. Daarnaast heeft de helft van de leerlingen ook gezondheidsproblemen.

Tabel 6.6 – Voorkomen van persoonlijke problematiek, instroom MC Kwadraat 2018-2019 en 2019-2020 (N = 22)

	Aantal	%
Persoonlijke problematiek	14	64
Problemen in de thuissituatie	7	32 ¹⁸
- Gescheiden ouders	4	18
- Gestorven ouder(s) / gezinsleden	3	14
- (Psychische) ziekte of handicap van gezinsleden	3	14
- Gezin / opvoeding biedt onvoldoende structuur	3	14
Lichamelijke problematiek	12	55 ¹⁹
- Energetische klachten of beperking	6	27
- Medicatiegebruik	6	27
Verslaving	1	5

17 De percentages tellen op tot meer dan 100%, omdat leerlingen meerdere gedragsproblemen kunnen hebben.

18 De percentages tellen op tot meer dan het totaal, omdat leerlingen meerdere problemen in de thuissituatie kunnen hebben.

19 De percentages tellen op tot meer dan het totaal, omdat leerlingen meerdere lichamelijke problemen kunnen hebben.

Een relatief groot deel van de leerlingen heeft te maken met energetische klachten, zoals vermoeidheidsklachten, verstoord dag-nachtritme of slaapproblemen. Daarnaast gebruikt de helft van de leerlingen die te maken hebben met lichamelijke problematiek medicatie, deels gerelateerd aan de stoornis van de leerling (bv. ADHD).

In de thuissituatie spelen naast incomplete gezinnen of ziekte van gezinsleden ook problemen in de opvoering bij een aantal leerlingen. Dit is ook terug te zien bij de hulpverlening die bij leerlingen betrokken is (gezins- of ouderbegeleiding).

Betrokken hulpverlening

Betrokkenen van MC Kwadraat geven aan dat bij circa twee derde van de leerlingen op MC Kwadraat een vorm van hulpverlening betrokken is, zoals psychologen, psychiaters, praktijkondersteuners, wijkverpleegkundigen of schoolmaatschappelijk werk. Bij de overige leerlingen is volgens de gesproken betrokkenen momenteel geen hulpverlening betrokken, maar is wel hulpverlening betrokken geweest of nodig.

Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat bij vrijwel alle leerlingen (21 van de 22 leerlingen) hulpverlening betrokken is geweest. Er valt niet goed op te maken in hoeverre deze hulpverlening nog steeds aanwezig is. Gemiddeld gaat het om ruim drie verschillende hulpverleners per jongere.

Tabel 6.7 – Betrokken hulpverlening (meest voorkomend), instroom MC Kwadraat 2018-2019 en 2019-2020 (N = 22)

	Aantal	%
Geen hulpverlening betrokken	1	5
Wel hulpverlening betrokken	21	95 ²⁰
- Psycholoog	12	55
- Autismebegeleiding	9	41
- GGZ	8	36
- Hoogbegaafdheidsbegeleiding	5	23
- Begeleider Passend Onderwijs	10	46
- Leerplicht	6	27
- Overig	14	64

Een grote groep leerlingen krijgt psychologische hulp, hulp vanuit de GGZ of autismebegeleiding. Op het vlak van onderwijs is bij veel leerlingen de Begeleider Passend Onderwijs van het Samenwerkingsverband en/of Leerplicht betrokken. Dat houdt deels verband met een eerdere situatie van thuiszitten en het vinden van een passende onderwijsplek (uiteindelijk in de vorm van MC Kwadraat).

²⁰ De percentages tellen op tot meer dan het totaal, omdat leerlingen meerdere vormen van hulpverlening kunnen hebben.

6.3 Conclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag centraal in hoeverre MC Kwadraat voor de leerlingen een passende plek is gezien hun ondersteuningsvragen en -behoeftes. Op basis van het uitgevoerde dossieronderzoek kunnen we concluderen dat het profiel van de leerlingen op MC Kwadraat aansluit op de doelgroep waar MC Kwadraat zich op richt. Veel leerlingen zijn gediagnosticeerd met een stoornis in het autisme spectrum en/of hebben AD(H)D. Daardoor is er sprake van een dubbele 'bijzonderheid': zowel de (hoog)begaafdheid als de stoornis geeft een ondersteuningsbehoefte. De meeste leerlingen hebben te maken met een combinatie van problemen met leervaardigheden/leerhouding en internaliserende gedragsproblemen, vaak gecombineerd met externaliserend (probleem)gedrag. Deze problematiek komt deels voort uit de (hoog)begaafdheid, maar is ten dele ook het gevolg van aanwezige stoornissen. Diverse leerlingen hebben daarnaast ook nog problemen in hun persoonlijke situatie (thuis of met de eigen gezondheid). De potentiële groep die baat zou hebben bij de aanpak van MC Kwadraat is wel groter dan het aanbod.

7 Schoolloopbanen van de leerlingen van MC Kwadraat

In dit hoofdstuk kijken we naar de schoolloopbanen van leerlingen, zowel gedurende hun periode op MC Kwadraat, als daarna. Om dat duidelijk te kunnen beschrijven worden leerlingen in dit hoofdstuk op een andere manier 'ingedeeld' als in het voorgaande hoofdstuk. In plaats van een instroomcohort, wordt gebruik gemaakt van een uitstroomcohort. Daartoe behoren alle leerlingen die in een bepaald schooljaar zijn uitgestroomd.

7.1 Ontwikkeling gedurende periode op MC Kwadraat

7.1.1 Intern rendement

Voordat leerlingen succesvol hun periode op MC Kwadraat kunnen afsluiten, is het belangrijk dat zij daar zijn begeleid en geholpen in hun ondersteuningsbehoefte. Het oplossen van problemen, of het ermee leren omgaan en de ontwikkeling van bepaald gedrag of van bepaalde vaardigheden is een voorwaarde voor onderwijssucces na uitstroom. Het succes van de voorziening moet dan ook niet alleen uitgedrukt worden in onderwijsresultaten en succesvolle schakeling, maar vooral ook in de mate waarin leerlingen zijn geholpen bij hun problemen, bij het verbeteren van bepaalde vaardigheden of gedrag en (specifiek) de mate waarin tegemoetgekomen is aan hun begeleidingsbehoeften op het gebied van (hoog)begaafdheid. Dit noemen we het intern rendement. Op individueel niveau zegt het iets over de mate waarin de leerling is geholpen. Op het niveau van de groep is het intern rendement een maat voor het succes van de voorzieningen.

Door een vergelijking te maken tussen de situatie bij instroom en de situatie bij uitstroom kan de ontwikkeling van de leerling in beeld gebracht worden. In deze meting is het nog niet mogelijk gebleken om op basis van dossieronderzoek iets te zeggen over het intern rendement. Dat komt omdat het leerlingdossier van uitgestroomde leerlingen wordt verwijderd na uitstroom en het onderzoek pas is gestart toen deze dossiers al verwijderd waren. Van eerder uitgestroomde leerlingen, is dus geen informatie meer aanwezig in dossiers. In volgende metingen wordt dit deel van het onderzoek uitgevoerd vlak voor de leerling zal gaan uitstromen, waardoor wèl een beeld gegeven kan worden van de mate waarin leerlingen gegroeid zijn in hun ontwikkeling tijdens hun periode op MC Kwadraat.

7.1.2 Doorgemaakte ontwikkeling volgens betrokkenen

We hebben ook betrokkenen van MC Kwadraat gevraagd naar de ontwikkeling van de leerlingen, de mate waarin op MC Kwadraat tegemoet gekomen wordt aan de ondersteuningsbehoefte van de leerling en de mate waarin doelen bereikt worden en/of verwachtingen gerealiseerd worden. Respondenten van MC Kwadraat geven aan op de goede weg te zijn als het gaat om het tegemoetkomen aan de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen en het bereiken van de doelen, maar zij hebben meer ambitie. Tegelijkertijd wijzen zij op het snijvlak van ambitie en werkelijkheid. Om zich verder te kunnen ontwikkelen heeft de doelgroep soms dingen nodig, die MC Kwadraat niet kan waarmaken. Er is bijvoorbeeld maar één spreekkamer en soms zijn er meer spreekkamers nodig (fysieke ruimtes). Het team zou ook graag meer faciliteiten hebben om 'hart en handen' tot uiting te laten komen. Denk aan vakken als drama, dans. Bij dit soort vakken is het moeilijk

voor de leerlingen van MC Kwadraat om aan te sluiten bij reguliere lessen, omdat de sociale veiligheid een rol speelt.

Twee knelpunten die de ontwikkeling van een leerling binnen MC Kwadraat kunnen belemmeren zijn zorg / externe hulpverlening/begeleiding die niet op gang komt en de acceptatie van de leerling wat betreft hun plek bij MC Kwadraat. Als leerlingen hun problematiek niet accepteren en niet accepteren dat zij op MC Kwadraat 'passen', stagneert dit het onderwijsproces.

7.2 Doorgaande schoolloopbaan

Nadat leerlingen voor een bepaalde periode onderwijs hebben gevolgd op MC Kwadraat (verblijfsduur staat niet vast), stromen zij uit naar vervolgonderwijs. Voor leerlingen van MC Kwadraat is het doel dat zij (op termijn) een startkwalificatie behalen.

In deze paragraaf kijken we in hoeverre leerlingen erin slagen om na uitstroom hun schoolloopbaan te vervolgen: naar welk type onderwijs en onderwijsniveau stromen zij uit, lukt het hen om zonder doublures en zonder afstroom hun onderwijsloopbaan te vervolgen, blijven zij onderwijs volgen op dezelfde school en halen zij op termijn een diploma binnen het voortgezet onderwijs? Om die vragen te kunnen beantwoorden, volgen we leerlingen ook in de jaren na uitstroom.

Om de onderwijsloopbaan te volgen, wordt gebruik gemaakt van de onderwijsgegevens van DUO, voor leerlingen die woonachtig zijn in de RMC-regio Arnhem-Nijmegen. In deze meting is de helft van de uitgestroomde leerlingen uit MC Kwadraat woonachtig binnen deze regio (twee van de vier uitstromers). Voor deze leerlingen kan de schoolloopbaan gereconstrueerd worden. Voor de overige leerlingen is dat helaas niet mogelijk.

Verblijfsduur

Anders dan bij Intermezzo is de duur van de periode dat een leerling op MC Kwadraat onderwijs volgt niet aan een maximum gebonden. In 2018-2019 is Intermezzo gestart met 19 leerlingen (17 aan de start van het schooljaar en twee tussentijdse instromers), daarvan zijn er in 2018-2019 vier uitgestroomd: één leerling enkele maanden na de start van het schooljaar en drie aan het einde van het schooljaar. Omdat de meeste leerlingen die in 2018-2019 zijn gestart nog niet zijn uitgestroomd, zal de gemiddelde verblijfsduur van leerlingen op MC Kwadraat in de volgende metingen verder oplopen (nu maximaal 12 maanden).

Uitstroombestemming

Van de vier leerlingen die in 2018-2019 zijn uitgestroomd zijn drie leerlingen naar een school voor vso (cluster 4) gegaan en één leerling naar een mbo-instelling. Terugstroom naar regulier onderwijs is voor drie van de vier leerlingen geen mogelijkheid (gebleken).

Tabel 7.1 – Uitstroombestemming per jaar MC Kwadraat

Cohort 2018-2019		
	Aantal	%
VSO	3	75
Mbo	1	25
Totaal	4	100

Hoewel tot nog toe geen leerlingen zijn uitgestroomd naar het regulier voortgezet onderwijs, is dit wel een mogelijkheid. Door betrokkenen wordt doorstroom vanuit MC Kwadraat naar een reguliere klas van het Montessori College mogelijk geacht, omdat intern afstemmen makkelijk gaat. Leerlingen van MC Kwadraat hebben volgens de gesproken betrokkenen behoefte aan structuur, autonomie en zeggenschap. Het reguliere Montessori College kan dat volgens de betrokkenen slechts ten dele bieden; de leerling zal daarin ook concessies moeten doen. De visie en werkwijze van het Montessori College (leerlinggericht en aandacht voor het potentieel van leerlingen) is echter wel een positieve factor voor (eventueel) doorstromende leerlingen. Tevens biedt het Montessori College Agora onderwijs, waar leerlingen veel autonomie geboden wordt (autonoom leren). De uitstroom van MC Kwadraat leerlingen naar een andere reguliere school is volgens respondenten niet realistisch. De respondenten verwachten dat een andere school niet tegemoet kan komen aan de behoefte van de leerlingen.

Nazorg

Er zijn nog niet veel leerlingen uitgestroomd bij MC Kwadraat en daardoor is er nog weinig ervaring met nazorg. Betrokkenen geven aan dat er in principe geen nazorg vanuit MC Kwadraat wordt geboden. Als een leerling doorstroomt naar regulier onderwijs (Montessori College) kan de leerling in principe weer uit de voeten met de reguliere basisondersteuning; anders zou hij niet doorstromen naar regulier onderwijs. Mocht dat niet het geval zijn, dan kan de zorgcoördinator de ondersteuning volgens de standaardprocedure opschalen. Wel is er sprake van een goede, langzame en warme overdracht naar de nieuwe bestemming van de leerling.

Zicht op leerlingen na uitstroom

Omdat MC Kwadraat pas in 2018-2019 is gestart en er pas vier leerlingen zijn uitgestroomd, is het houden van zicht op de oud-leerlingen nu nog niet aan de orde.

Loopbaan na uitstroom

De periode na uitstroom van leerlingen die in 2018-2019 zijn uitgestroomd van MC Kwadraat is nog erg kort. Bovendien zijn op dit moment slechts twee van de vier uitgestroomde leerlingen woonachtig binnen de RMC-regio Arnhem-Nijmegen. In deze meting valt daarom maar in zeer beperkte mate iets te zeggen over de onderwijsloopbaan van oud-MC Kwadraat leerlingen na uitstroom. Wel is zichtbaar dat één leerling die is uitgestroomd naar een school voor vso op 1 oktober 2019 (peildatum) op een andere vso-school onderwijs volgt dan volgens de uitstroombestemming. Deze leerling is nadien van school gewisseld.

7.3 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken naar de schoolloopbaan van leerlingen na uitstroom van MC Kwadraat. Het gaat om een eerste meting onder een klein aantal uitgestroomde leerlingen en deze eerste conclusies moeten daarom voorzichtig geïnterpreteerd worden.

Professionals van MC Kwadraat zijn tevreden over de ontwikkeling die leerlingen bij hen doormaken, al is er ruimte om andere doelen te realiseren als er meer faciliteiten zouden zijn om de leerlingen te ondersteunen. Ook is men afhankelijk van de aanwezigheid van externe hulpverlening. Als dat niet op gang komt, of leerlingen dit tegenwerken, belemmert dat volgens betrokkenen de ontwikkeling die de leerling doormaakt. Vanwege de moeilijke doelgroep is uitstroom naar regulier onderwijs niet vanzelfsprekend, hoewel uitstroom richting het Montessori College voor een deel van de leerlingen wel een optie zou kunnen zijn. Als het gaat om de uitstroom is zichtbaar

dat drie van de vier uitgestroomde leerlingen naar het vso zijn uitgestroomd en één leerling naar het mbo. Dat roept de vraag op in hoeverre het aanbod op MC Kwadraat voor deze leerlingen passend is geweest. Meer onderzoek zou moeten uitwijzen in hoeverre de ontwikkeling van een leerling is belemmerd door bijvoorbeeld het ontbreken van goede externe hulpverlening en in welke gevallen een directe plaatsing in bijvoorbeeld het vso (achteraf gezien) meer passend was geweest.

8 Samenvattende conclusies

In de voorgaande hoofdstukken is in twee aparte delen een beeld gegeven van de aanpak en de doelgroep van leerlingen binnen de hoogbegaafdheidsvoorzieningen Intermezzo en MC Kwadraat. In dit hoofdstuk kijken we over de twee delen heen naar de belangrijkste uitkomsten en conclusies over de toegevoegde waarde die beide voorzieningen hebben en de bijdrage aan het dekkend aanbod van het Samenwerkingsverband vo-vso Nijmegen e.o.

Instroom en bereik doelgroep

Intermezzo kent jaarlijks een vaste groep van 36 jonge leerlingen die instromen. Intermezzo is bedoeld voor leerlingen die de stof van de basisschool volledig hebben doorlopen, maar nog niet klaar zijn om te starten in het voortgezet onderwijs. De verwachte aansluitingsproblemen zijn primair gerelateerd aan hun intelligentie / meer- en hoogbegaafdheid en niet aan een andere oorzaak, zoals een stoornis in het autistisch spectrum. Het onderzoek laat zien dat de leerlingen die feitelijk zijn ingestroomd (in 2019-2020) binnen deze doelgroep passen. Concreet betekent dit dat, als gevolg van de hoge intelligentie, er bij vrijwel alle leerlingen ook sprake is van (een bepaalde mate van) gedragsproblematiek en van problemen met bepaalde leervaardigheden. Op andere leefgebieden, zoals in de thuissituatie of lichamelijk heeft slechts een beperkt deel van de leerlingen problemen of een ondersteuningsbehoefte. In die zin bereikt Intermezzo de doelgroep die zij beogen te bereiken. Tegelijkertijd is de *potentiele* doelgroep – leerlingen die niet op Intermezzo zitten, maar voor wie het aanbod wel passend zou zijn – groter volgens betrokkenen. Uit alle aanmeldingen (circa 80) moet nu een selectie gemaakt worden. Het is bovendien niet onwaarschijnlijk dat, gezien de grootte van het Samenwerkingsverband, een deel van de potentiële leerlingen aan de randen van het Samenwerkingsverband zich niet aanmelden. Het grootste deel van de leerlingen is woonachtig in Nijmegen of directe omgeving.

MC Kwadraat is een voorziening voor (hoog)begaafde leerlingen met een zware ondersteuningsbehoefte. MC Kwadraat kan plaats bieden aan maximaal 20 leerlingen en doet dat ook. Ook de leerlingen die op MC Kwadraat zitten voldoen aan het profiel. Dat betekent ook dat de problematiek van leerlingen veel zwaarder is dan die van Intermezzo. Veel leerlingen zijn gediagnosticeerd met een stoornis in het autisme spectrum en/of hebben AD(H)D. Daardoor is er sprake van een dubbele 'bijzonderheid': zowel de (hoog)begaafdheid als de stoornis geeft een ondersteuningsbehoefte. Uit het dossieronderzoek komt naar voren dat een groot deel van de leerlingen moeite heeft met bepaalde leervaardigheden en problemen in de leerhouding. Daarnaast hebben alle leerlingen in meer of mindere mate te maken met internaliserende gedragsproblemen, vaak gecombineerd met externaliserend (probleem)gedrag. De problematiek komt deels voort uit de (hoog)begaafdheid, maar is ten dele ook het gevolg van aanwezige stoornissen. Meer dan de helft van de leerlingen heeft daarnaast ook te maken met persoonlijke problemen. Deels in de thuis- of gezinssituatie, maar ook vaak met de eigen gezondheid, zoals energetische klachten. Ook bij MC Kwadraat is de potentiële groep die baat zou hebben bij de aanpak groter. Er staan een aantal leerlingen op de wachtlijst om in te kunnen stromen.

De ontwikkeling van de leerling

Zowel bij Intermezzo als MC Kwadraat waren bij de start van het onderzoek de dossiers van reeds uitgestroomde leerlingen niet meer beschikbaar (deze moeten vanwege de privacywet na uitstroom verwijderd worden), waardoor niet – op basis van dossieronderzoek – in kaart kan worden gebracht in welke mate leerlingen gegroeid zijn in hun ontwikkeling tijdens hun periode op

Intermezzo en MC Kwadraat (in de volgende meting wordt het dossieronderzoek uitgevoerd voordat de dossiers verwijderd worden). Wél kan op basis van gesprekken met leerlingen en professionals van Intermezzo en MC Kwadraat een beeld gegeven worden van de ontwikkeling van de leerlingen.

(Oud-)leerlingen van Intermezzo geven aan dat hun houding ten opzichte van school/onderwijs is veranderd; Intermezzo heeft eraan bijgedragen dat zij weer positief aankijken tegen het volgen van onderwijs. De leerlingen vervelen zich niet meer (of in ieder geval veel minder), hebben geleerd met moeilijke dingen om te gaan en hebben geleerd te leren. Ook geven de leerlingen aan dat het contact met medeleerlingen beter is (dan op de basisschool) en dat zij makkelijker contact maken met andere leerlingen. Intermezzo is volgens de leerlingen een goede voorbereiding op de eerste klas van het voortgezet onderwijs.

Professionals van Intermezzo zien dat oud-leerlingen, ondanks hun andere/grotere ondersteuningsbehoefte, gemiddeld iets betere resultaten behalen dan de 'reguliere' eerstejaars op het Stedelijk Gymnasium. Dat impliceert volgens de professionals dat de leerlingen echt groeien in hun Intermezzo-jaar (hoewel dit niet cijfermatig is te onderbouwen).

Professionals van MC Kwadraat zijn tevreden over de ontwikkeling die leerlingen bij hen doormaken, al zouden zij graag de faciliteiten hebben om meer/andere doelen te realiseren ten aanzien van de ontwikkeling van de leerlingen. Het niet op gang komen van externe hulpverlening/begeleiding en het door leerlingen niet accepteren van hun problematiek en aanwezigheid op MC Kwadraat kunnen volgens betrokkenen de ontwikkeling belemmeren.

De doorgaande schoolloopbaan

In principe stromen alle Intermezzo-leerlingen die aan het begin van het schooljaar zijn ingestroomd, aan het einde van datzelfde schooljaar ook weer uit. Na het jaar op Intermezzo vervolgen de meeste leerlingen hun schoolloopbaan op het Stedelijk Gymnasium (al is dit de laatste jaren wel minder geworden). De overige leerlingen starten op een andere vo-school. De overdracht binnen het Stedelijk Gymnasium is 'warmer' dan de overdracht naar andere vo-scholen; er is meer/intensiever contact met de nieuwe mentor van het Stedelijk Gymnasium dan met de nieuwe mentor van andere vo-scholen.

De loopbaan na uitstroom van Intermezzo is op dit moment nog maar voor een relatief korte periode te reconstrueren en er is dus ook nog niks te zeggen over behaalde diploma's. De eerste meting wijst wel uit dat er nog geen leerlingen na uitstroom van Intermezzo zijn blijven zitten of zijn afgestroomd (voor zover nu zichtbaar). Een deel van de leerlingen (9) is één of twee jaar na uitstroom van school gewisseld; het merendeel vanuit het Stedelijk Gymnasium naar een andere vo-school.

Anders dan bij Intermezzo is de duur van de periode dat een leerling op MC Kwadraat onderwijs volgt niet aan een maximum gebonden. Van de leerlingen die in schooljaar 2018-2019 zijn gestart, zijn er vier uitgestroomd: drie naar het vso (cluster 4) en één naar het mbo. Hoewel Intermezzo een vrijwel vanzelfsprekende uitstroom/doorstroom naar regulier onderwijs kent, is dat bij MC Kwadraat (vanwege de moeilijker doelgroep) niet vanzelfsprekend. Betrokkenen van MC Kwadraat zien doorstroom naar een reguliere klas van het Montessori College wel als mogelijkheid, omdat intern afstemmen makkelijk gaat en het type onderwijs beter aansluit bij de leerlingen van MC Kwadraat. De uitstroom van MC Kwadraat naar een andere reguliere school achten betrokkenen niet realistisch; men verwacht dat een andere school niet tegemoet kan komen aan de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen.

Over de loopbaan na uitstroom van MC Kwadraat is op dit moment nog nauwelijks iets te zeggen (periode na uitstroom erg kort, slechts twee van de vier uitstromers in beeld via de schoolloopbaangegevens van DUO).

De 'werkzame' bestanddelen van de projecten

Zowel Intermezzo als MC Kwadraat wordt gekenmerkt door een aanpak waarbij de individuele leerling centraal staat; een zorgvuldige toelatingsprocedure, veel (individuele) begeleiding en een aanpak op maat. De werkwijze en organisatie van beide projecten is de afgelopen jaren doorontwikkeld en verder afgestemd op de doelgroep.

'Werkzame bestanddelen' van Intermezzo zijn volgens betrokkenen dat gewerkt wordt in kleine groepen en gehandeld wordt vanuit de (ontwikkeling van de) individuele leerling, dat docenten affiniteit hebben met en kennis hebben over de doelgroep, dat leerlingen deel uitmaken van een groep 'gelijken', dat er afwisseling zit in het onderwijsaanbod (denken en doen), de werkvormen variëren en er weinig druk ligt op toetsing en examinering. Dergelijke factoren worden, hoewel in andere bewoordingen, veelal ook door de leerlingen zelf genoemd.

Bij MC Kwadraat zorgen soortgelijke factoren ervoor dat de aanpak 'werkt': twee coaches op een groep (van 20) leerlingen waardoor de begeleidingstijd groot is, veel individuele gesprekken met de leerlingen, (mede daardoor) opbouwen van een vertrouwensband, werken vanuit vertrouwen en het bieden van maatwerk en een gepersonaliseerd programma. De aanpak wordt afgestemd op de behoefte van de leerlingen en de coaches zetten er op in de leerlingen weer vertrouwen in school te laten opbouwen.

In vergelijking met Intermezzo is de aanpak bij MC Kwadraat meer op maat en meer gepersonaliseerd. Dit heeft te maken met de zwaardere ondersteuningsbehoefte van de leerlingen op MC Kwadraat. Door die zwaardere ondersteuningsbehoefte is (met name) bij MC Kwadraat de betrokkenheid van hulpverlening een voorwaarde om resultaat te behalen met een leerling. Echter, de manier waarop hulpverlening betrokken is, kan per leerling verschillen. Bij de ene leerling werkt de betrokkenheid van hulpverlening op school goed, bij een andere leerling werkt de betrokkenheid van hulpverlening op school averechts en is het beter om school en hulpverlening duidelijker te scheiden. Hoe de samenwerking met hulpverlenende partijen wordt ingezet, is dus ook maatwerk.

De bijdrage van de projecten aan het inrichten van een dekkend aanbod

Het Samenwerkingsverband zet met Intermezzo, MC Kwadraat en een versterkte basisondersteuning in de scholen (d.m.v. vergroten kennis over (hoog)begaafdheid) in op het realiseren van een dekkend onderwijs- en ondersteuningsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen. Met de start van Intermezzo is er een aanbod gekomen voor begaafde leerlingen die (didactisch) klaar zijn op de basisschool, maar die nog niet klaar zijn voor de overstap naar het voortgezet onderwijs. Vóór de start van Intermezzo zagen betrokkenen meer leerlingen in de brugklas (van het Gymnasium), die nog niet 'rijp' waren voor het vo (met afstroom, uitval en/of gebrekkig zelfbeeld tot gevolg).

MC Kwadraat biedt een onderwijsaanbod voor (hoog)begaafde leerlingen met een (andere) zware ondersteuningsbehoefte ('dubbel bijzondere' leerlingen). Een deel van deze leerlingen (ruim een derde) zat voor instroom bij MC Kwadraat een bepaalde periode thuis. Niet bekend is of alle (hoog)begaafde thuiszitters met een zware ondersteuningsbehoefte een plek hebben gekregen op MC Kwadraat.

Duidelijk is wel dat Intermezzo en MC Kwadraat voorzien in een behoefte. Omdat er echter bij zowel Intermezzo als MC Kwadraat meer leerlingen worden aangemeld dan er geplaatst kunnen worden, kan gezegd worden dat de arrangementen (nog) niet in de *volledige* behoefte voorzien. De potentiële doelgroep is groter dan de leerlingen die nu een aanbod kunnen krijgen bij Intermezzo/MC Kwadraat. Niet duidelijk is echter of de grotere vraag vraagt om een groter aanbod bij Intermezzo en MC Kwadraat of een uitbreiding en/of betere benutting van de mogelijkheden in het primair en (regulier) voortgezet onderwijs. In ieder geval lijkt het belangrijk om hier de komende jaren aandacht voor te hebben, ook in de monitor. Uiteindelijk moeten de voorzieningen

gezamenlijk (Intermezzo, MC Kwadraat en de versterkte basisondersteuning in de scholen) tot een (zoveel mogelijk) dekkend aanbod leiden; dit vraagt om afstemming en uitwisseling in de keten.

Mogelijke aandachtspunten voor de volgende meting(en)

- In het onderzoek komt naar voren dat ruim een derde van de instromers voor instroom bij MC Kwadraat een periode thuiszitter is geweest. Niet bekend is of het aanbod van MC Kwadraat voldoende is voor (voormalig) thuiszitters. Zitten er nog jongeren thuis voor wie MC Kwadraat een geschikt aanbod zou zijn? Sluit het aanbod van MC Kwadraat voldoende aan bij de ondersteuningsbehoefte van hoogbegaafde thuiszitters?
- Drie van de vier uitgestroomde leerlingen van MC Kwadraat zijn uitgestroomd naar het vso. Dat roept de vraag op in hoeverre het aanbod op MC Kwadraat voor deze leerlingen passend is geweest. Zou directe plaatsing in het vso (achteraf gezien) niet meer passend zijn geweest? Ook een relevant aandachtspunt in dit kader: hoe verhoudt MC Kwadraat zich tot het vso, ook qua doelgroep? Net als het vso heeft MC Kwadraat leerlingen met een forse ondersteuningsbehoefte. Zitten er ook leerlingen op het vso, die eigenlijk beter passen bij MC Kwadraat en andersom? Wanneer is instroom in het vso beter passend voor een leerling en wanneer instroom in MC Kwadraat?
- Intermezzo en MC Kwadraat kunnen nu niet alle leerlingen bedienen voor wie de voorzieningen een aangewezen plek zouden kunnen zijn. Er worden immers meer leerlingen aangemeld dan er geplaatst kunnen worden. Vraagt dit om een groter aanbod bij Intermezzo en MC Kwadraat of een uitbreiding en/of betere benutting van de mogelijkheden in het primair en (regulier) voortgezet onderwijs? Welke leerlingen worden door Intermezzo en MC Kwadraat niet aangenomen; zijn dat (ook) leerlingen voor wie Intermezzo/MC Kwadraat de aangewezen plek zou zijn geweest of moet het regulier onderwijs hier een passende oplossing voor (kunnen) vinden?
- Een van de criteria voor toelating tot Intermezzo is dat de leerling aantoonbare vwo-potentie heeft en voor MC Kwadraat dat de leerling vanuit het primair onderwijs (in het verleden) een vwo-advies heeft gekregen. Dit roept de vraag op of er niet ook hoogbegaafde leerlingen in het primair of voortgezet onderwijs zitten, bij wie de vwo-potentie (nog) niet opgemerkt of aangetoond is (bijvoorbeeld omdat er in het regulier onderwijs te weinig kennis is over hoogbegaafdheid, leerlingen zich conformeren aan de groep en 'onderpresteren' (vaker meisjes?)). Functioneren Intermezzo en MC Kwadraat alleen voor hoogbegaafde leerlingen met een vwo-advies of aantoonbare vwo-potentie of zouden deze arrangementen ook ingezet kunnen worden voor hoogbegaafde leerlingen bij wie de vwo-potentie (door verschillende oorzaken en omstandigheden) nog niet naar voren is gekomen en die daarom wellicht (deels) op vmbo-/havo-niveau functioneren en/of onderwijs volgen? Welke keuzes zijn in dit kader gemaakt door Intermezzo en MC Kwadraat, en waarom?

Bijlage – Overzicht geïnterviewde/geraadpleegde personen

Naam	Organisatie	Functie
Mevr. A. Peijnenborgh	MC Kwadraat	Projectleider
Dhr. M. Elout	MC Kwadraat	Coach
Dhr. B. Nobbe	MC Kwadraat	Coach
Mevr. M. van Velthoven	Intermezzo	Afdelingsleider Intermezzo
Dhr. de Boer	Intermezzo	Docent en mentor
Mevr. Stienstra	Intermezzo	Initiatiefneemster Intermezzo, docent en mentor

